

Türk Dünyasının Ortak Mirası

Nevruz

TÜRK DÜNYASININ
ORTAK MİRASI
Nevruz

TÜRK DÜNYASININ ORTAK MİRASI NEVRUZ

Editör: Kürşad Zorlu

Kadim Yayınları: 267

1. Baskı, 2026

Sertifika No: 17590

Cevizlidere Mahallesi, 1245. Sokak, 8/A Çankaya/Ankara

www.kadimyayinlari.com

Basım: İhlas Matbaacılık Gazetecilik A.Ş.

Sertifika No: 77079

TÜRK DÜNYASININ
ORTAK MİRASI
Nevruz

İçindekiler

Sunuş **9** **Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın Vizyonunda Nevruz**

Bozkırdan Anadolu'ya: Nevruz'un Tarihsel Serüveni	17
<i>Bozkırın İlbahar Toyu</i>	18
<i>Türkistan'dan Selçuklu ve Osmanlı'ya Nevruz İhtişamı</i>	21

Türkistan'dan Balkanlara Sınırları Aşan Coşku	26
<i>Türkiye: Mart Dokuzundan Çiğdem Aşına Anadolu'nun Baharı</i>	26
<i>Azerbaycan: Od Çerşembesinden Semeniye</i>	30
<i>Kazakistan: Kökpar ve Nauryz Köje'nin Yurdu</i>	33
<i>Kırgızistan: Tanrı Dağlarında Komuz Sesleri ve Ulak Tartış Heyecanı</i>	35
<i>Özbekistan: Çuware'den Kuk Samsa'ya Yedi Çeşit Bereket</i>	37
<i>Türkmenistan: Ahal Teke Atlarının Rüzgarında, Ak Gözel Tadında</i>	39
<i>Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti: Akdeniz'de Yanan Türk Dünyası Ateşi</i>	41
<i>Macaristan: Tuna Boylarında Hun-Türk Mirasıyla Bahar Sevinci</i>	42

Kökleri Birleştiren Gelenekler: Bin Yıllık Hafızanın Sembolleri **44**

Ateş ve Su: Arınmanın ve Dirilişin Tılsımı 46

Yemek: Sümelekten Nevruz Çorbasına Bereket Sofraları 49

Oyunlar: Bozkırın Yiğitlik ve Eğlence Meydanı 53

Müzik: Dombra ve Kopuzun Tellerinde Bahar Ezgileri 54

Edebiyat: Şiirlerde ve Efsanelerde Çiçek Açan Sözler 56

Halk Anlatıları: Geçmişle Geleceğin Kesiştiği Eşik 60

Sonuç Yerine: Ortak Mirasın Geleceğe Yürüyüşü **62**

Baharın ve **Kardeşliğin** Bayramı

NEVARUZ

21 MART 2025

Yenigün

Sunuş

Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın Vizyonunda Nevruz

*Nevruz, Türk Dünyası'nın gönüllerini birleştiren,
geleceğimizi aydınlatan ortak bir çerağdır.*

Recep Tayyip Erdoğan

Toplumsal birliği sağlayan kültür, milleti meydana getiren unsurların başında gelir. Bu unsur, millet olmanın temel dayanağıdır. Milletler kendi varlıklarını beslendikleri kültürle birlikte ifade ederler. Bir değer olarak kültür, maddi ve manevi olmak üzere iki kısma ayrılır. Bir toplumun fiziksel olarak var olan, elle tutulup gözle görülebilen her türlü somut üretimini maddi kültür olarak tanımlayabiliriz. Bir bakıma, insanın doğayı değiştirerek ortaya koyduğu teknik becerilerin somutlaşmış halidir. Maddi kültür unsurları, mimari yapılar, her türlü alet ve edevat, giyim kuşam, ulaşım araçları, mutfak eşyaları ve sanat eserleridir. Maddi kültür bir toplumun vücudu ise manevi kültür o toplumun ruhudur. Manevi kültür; bir toplumu bir arada tutan, insan davranışlarını şekillendiren ve nesilden nesile aktarılan soyut değerlerin bütünüdür. Maddi kültür unsurları elle tutulur olsa da onları anlamlı kılan ve nasıl kullanılacağını belirleyen her zaman manevi kültürdür. Düşünceler, duygular ve geçmişteki birikimlerimizi aktardığımız dil. Doğru-yanlış algısını, yaşam amacını ve kutsal değerlerini belirleyen inançlarımız, toplumun alışageldiği davranış kalıplarını oluşturan gelenek ve görenekler, toplumsal düzeni sağlamak için konulan yazılı olan ve olmayan hukuk kuralları, neyin iyi, neyin kötü olduğuna dair toplumsal mutabakatı oluşturan

ahlak ve dünya görüşü ve bir toplumun hayata bakış açısı, estetik zevklerini oluşturan zihniyet dünyası manevi kültür unsurlarının başında gelir. Kültürün maddi ve manevi öğeleri arasında sürekli bir geçiş olduğundan, birinde meydana gelen bir değişim, diğerini de etkiler.

Milli kültür, bir millete özgü değerlerin tamamıdır. Bunlar bilgi, inanç ve davranışlar bütünü ile bu bütünün parçası olan maddi nesnelere meydana gelir. Bir milletin hayat tarzı, dili, düşünce sistemi, gelenek ve görenekleri, simgeler dünyası, töreleri, aletleri, teknikleri, sanat yapıtları gibi her türlü maddi ve manevi unsurlar millet olmanın kapsamı içinde yer alır. Türk kültürü, binlerce yıllık bir birikimin, Türkistan'dan Anadolu'ya, oradan da Avrupa ve Afrika'ya kadar uzanan devasa bir coğrafyanın ve farklı medeniyetlerle kurulan etkileşimin bir bütünüdür. İşte Türk Dünyası'nı bahar coşkusu etrafında birleştiren Nevruz da kader birliği, gönül birliği, hatta bazen kaderdaşlık anlamları üzerine inşa edilen söylemlerle Türk Dünyası siyasetinin ve kültür projelerinin eksenine yerleşir.

Toprak, ateş, su ve tohum gibi unsurlar aracılığıyla doğa-insan ilişkisinin kutlandığı bu bayram, Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın vizyonunda ortak kimliğin özüne dair bir bileşen olarak yeniden yorumlanmıştır. Cumhurbaşkanımız Erdoğan, Türk Dünyası'nın ortak tarih ve kültür mirasını ön plana çıkaran bir lider olarak, Nevruz'u yalnızca baharın gelişinin kutlandığı bir gelenek olarak görmeyip Türklerin kader ve gönül birliği için eşsiz bir sembol olarak tanımlar. Onun ifadeleriyle söylemek icap ederse, *Nevruz, bu toprakların her ferdi için birlik ve dayanışmanın günüdür.* Onun vizyonunda Nevruz, yalnızca bir takvim başlangıcı değil; aynı kökten beslenen bir medeniyetin yeniden diriliş çağrısıdır. Bu çağrı, Türk Dünyası'nın dört bir yanındaki gönüllere umut aşılayan, ortak hafızayı tazeleyen ve geleceğe dair müşterek bir ideal inşa eden güçlü bir sestir. Nevruz ateşi etrafında kenetlenen eller, aslında ortak tarihimize, ortak kaderimize ve ortak yarınlarımıza duyulan inancın sembolüdür. Bugün Nevruz'u yaşatmak; köklerimize sahip çıkmak, kardeşliğimizi pekiştirmek ve birlik ruhumuzu gelecek nesillere taşımak demektir.

Cumhurbaşkanımız, 2020 yılında yayımladığı Nevruz mesajında *Baharın müjdecisi Nevruz'un, sahip olduğumuz değerlerin, zenginliklerin hatırlanmasına, korunmasına ve yeni nesillere aktarılmasına vesile olmasını temenni ediyorum* diyerek Nevruz'a kültürel sürekliliğin aracı rolünü atfetmiştir. Yine,

Nevruz'un barış ve kardeşlik anlamını vurgulayarak, *Orta Asya'dan Anadolu ve Balkanlara binlerce yıldır kutlanan Nevruz, tüm farklılıkları aşarak bizleri buluşturan ortak bir bayramdır* mesajıyla Nevruz'un etnik veya bölgesel ayrılıklardan ziyade birleşmeyi simgelediğini ifade eder. Bahar, her yıl toprağa yeniden can verdiği gibi insanın yüreğine de umut eker. Birlik olduğumuzda güçlendiğimizi, paylaştıkça çoğaldığımızı ve hatırladıkça kök saldığımızı unutmamalıyız. Ortak değerler etrafında kenetlenen toplumlar, yalnız bugünü değil yarını da inşa eder. Çünkü gerçek güç, aynı ideale inanan gönüllerin yan yana durabilmesinden doğar.

Adalet ve Kalkınma Partisi bünyesinde ihdas edilen Türk Devletleri ile İlişkiler Başkanlığı'nın 21 Mart 2025'te İstanbul'da düzenlediği Nevruz kutlamaları tarihi bir müjdeye sahne olmuştur. Cumhurbaşkanımız, bu törende Nevruz'u Türk Dünyası'nın ortak bayramı ilan etmeye hazırladıklarının müjdesini vermiştir. İstanbul'daki Nevruz kutlamalarındaki hitapları kısa bir süre sonra Macaristan'ın başkenti Budapeşte'de Mayıs 2025'te düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) Zirvesi'nde somutlaşmıştır. Bu zirvede yaptığı konuşmasında, *21 Mart Nevruz, Türk Dünyası'nın ortak anma ve kutlama günü olacak* sözleriyle önerisini resmen sunmuş, bu teklif oybirliğiyle kabul edilmiştir. Zirvenin sonuç bildirgesinde, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın girişimi üzerine Nevruz'un TDT bünyesinde anılması ve kutlanmasına karar verildiği ifadesi yer almıştır. Teşkilat bünyesinde kutlama etkinlikleri düzenlenmesi için Sekreteryaya talimat verilmiştir. Recep Tayyip Erdoğan'ın iradesiyle Türk Devletleri Teşkilatı çatısı altında alınan bu karar, yalnızca diplomatik bir mutabakat değil; asırlık bir kültürün uluslararası düzeyde tescillenmesidir. Budapeşte'de yükselen bu ortak irade, Türk Dünyası'nın kalplerini aynı gün, aynı umut ve aynı ideal etrafında buluşturan tarihi bir dönüm noktası olarak kayda geçmiştir.

TDT Genel Sekreteri Kubanıçbek Ömüraliyev de Budapeşte Zirvesi'nde yaptığı açıklamada *Nevruz'un ortak bayram olarak kabul edilmesinin, Türk Dünyası'nın ortak hassasiyetler noktasında birlikte adımlar atacağına dair önemli bir değerlendirmedir*. Bu sözler, Nevruz'un siyasi bir birlik mesajı taşıdığına dair önemli bir değerlendirmedir. Bu önerinin kabulü, Türk Dünyası kamuoyunda da geniş bir yankı ve destek bulmuştur. Türkistan'dan Anadolu'ya, Kafkasya'dan Balkanlara kadar uzanan farklı coğrafyalarda yaşayan Türk halkları ve Akraba Toplulukları, Nevruz'un ortak bayram ilan edilmesini

tarihî bir kardeşlik adımı olarak yorumlamıştır. Böylece Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, KKTC ve Macaristan gibi üye/gözlemci ülkeler Nevruz'u birlikte kutlayacak, her yıl koordineli etkinlikler düzenleyeceklerdir. Bu adım, ortak Türk kimliğinin inşasında Nevruz'un merkezi rol oynadığını göstermektedir.

Cumhurbaşkanımızın girişimiyle Nevruz'un bütün Türk Dünyası için resmî ortak bayram ilan edilmesi tarihi bir dönüm noktasıdır. Böylece onun vizyoner liderliği Türklerin ortak takviminde yeni bir sayfa açtı. Büyük Türk Dünyası'nda aynı anda kutlanacak Nevruz, Cumhurbaşkanımızın ortak gelecek fikrini somutlaştıran en güçlü kültürel adımlardan biri haline geldi. Nevruz Bayramını böylesi bir diplomatik ve kültürel kararın merkezine konumlandırması, Türk Dünyası vizyonunun stratejik boyutunu açıkça göstermektedir. Cumhurbaşkanımıza göre sadece folklorik bir kutlamadan ibaret olmayan Nevruz, Türklerin ortak hafızasını, kaderdaşlığını ve dayanışmasını pekiştiren bir kimlik harcıdır. Bu nedenle, Türk Devletleri Teşkilatı çatısı altında Nevruz'un ortak bayram ilanı, sembolik ve stratejik bir adım olarak görülmektedir. Bu adım, Türk Devletleri Teşkilatı'nın bölgesel bütünleşme yolunda ulaştığı önemli eşiklerden biridir.

Bu yaklaşım, Cumhurbaşkanımızın uzun süredir dile getirdiği *ortak tarih, ortak dil, ortak gelecek* formülünün somut bir tezahürüdür. Nevruz, bu çerçevede, yalnızca doğanın yeniden doğuşunu değil, Türklerin ortak tarih bilincini ve yeniden dirilişini de temsil etmektedir. Türk devletleri arasındaki kültürel ve tarihi bağların artık sadece nostaljik bir duygu veya romantik bir söylem düzeyinde kalmaması; bu bağların somut, ölçülebilir ve stratejik bir siyasi entegrasyona dönüştürülmesi tarihi bir zorunluluktur. Recep Tayyip Erdoğan'ın öncülüğünde Türk Devletleri Teşkilatı çatısı altında atılan bu adım, kültürel hafızayı kurumsal iradeyle buluşturarak Türk Dünyası'nın geleceğine istikamet çizen tarihî bir vizyon beyanıdır. Nevruz'un ortak bayram olarak ilanı, dağınık hatıraları müşterek bir hedefte toplayan; dili, tarihi ve kaderi ortak milletleri aynı ufka yönelten güçlü bir stratejik eşiktir. Bu karar, Türk Dünyası'nın yalnız geçmişteki köklerine değil, yarının küresel dengelerinde söz sahibi olma iddiasına da sahip çıktığının açık bir ilanıdır.

Dünya Türk Dili Ailesi Günü olan 15 Aralık 2025 tarihinde Cumhurbaşkanımızın katılımlarıyla açıklanan AK Parti Türk Dünyası Vizyon Belgesi'nde vurgulandığı üzere, Türk Dünyası'nı bütüncül ve stratejik bir çerçevede ele almak ve bu yönde politika geliştirmek gerekir. O, Türk Dünyası'nın ayrılıklar yerine ortak paydalara yaslanan dayanışma ruhuyla bir gelecek tasavvuruna sahip olması gerektiğini vurgular. Bu tasavvurun sadece diplomatik anlaşmalarla değil, ortak semboller ve ortak bayramlar üzerinden de güçlendirilmesini hedefler. Nevruz Bayramı'nın bu bağlamda öne çıkarılması, köklü bir tarihsel mirasın yeniden hatırlatılması ve ortak geleceğe doğru yönelen bir adımdır.

Cumhurbaşkanımızın en sık vurguladığı tema, Türk Dünyası'nın en büyük gücünün birlik ve beraberlik olduğudur. Bu birlik, yalnızca siyasi liderlerin kararlarıyla değil, Türk Dünyası'nın gönüllerinde kök salan bir kültürel aidiyet duygusuyla anlam kazanır. O, Nevruz'u baharın gelişinin kutlandığı bir bayram olmanın yanı sıra Türk milletinin yeniden doğuşunu, dirilişini ve geleceğe dair umutlarını birleştiren bir چراغ olarak görmektedir. Nevruz'un ortak bayram ilan edilmesi, bu vizyonun kültürel boyutla sınırlı kalmadığını, eğitim, kültür, sanat ve diplomasi alanlarında da geniş yankılar uyandıracaklarını göstermektedir. Türk Devletleri'ndeki okullarda Nevruz'un anlamının işlenmesi, genç nesillerin ortak bir bilinçle yetişmesine hizmet edecektir. Kültür ve sanat projeleri, ortak sergiler, festivaller ve bilimsel işbirlikleri bu ruhu pekiştirecektir.

Bu vesileyle, baharın müjdecisi Nevruz'un tüm insanlığa, ülkemize ve Türk Dünyası'na barış, huzur ve refah getirmesini Rabbimden niyaz ediyorum.

Prof. Dr. Kürşad ZORLU

Türk Devletleri İle İlişkiler Başkanı

Bozkırdan Anadolu'ya:

Nevruz'un Tarihsel Serüveni

*Bayram y'eli çardahların yihanda
Novruz güli, gar çiçeği çihanda*

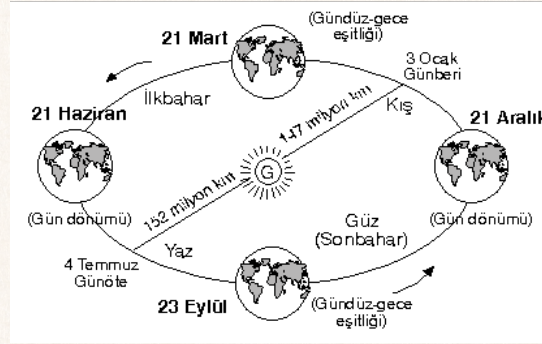
Şehriyâr

Nevruz sözü, Farsça olup Yeni Gün/Yengi Kün anlamına gelir, ancak onun yalnızca İran kökenli olduğunu söylemek yüzeysel bir değerlendirme olacaktır. Zira Türkler, temasta bulunduğu yerleşik kültürlerin gün, ay, mevsim adlandırmalarını sıklıkla kendi sözleri ile birlikte, bazen de onun yerine kullanmaktan çekinmemişlerdir. Gagavuzlarda Nevruz, Türkçe *İlkyaz Bayramı* adıyla anılmaya devam eder. Bozkır halklarının İran dünyasıyla yoğun bir teması olmadığı, özellikle 5. yüzyıldan önceki dönemlerde baharın gelişinin yaygın olarak kutlandığı, Çin kaynaklarında belirtilmektedir. Bozkurt ve Ergenekon destanları, bu erken dönemlerin hatırası olarak Türk mitolojisinde Nevruz ile ilişkilendirilir. Ergenekon'da 400 yıl kaldıktan sonra ayrılış günü Nevruz olarak kabul edilir. Ebulgazi Bahadır Han, bunu Kıyan kabilelerinin Ergenekon'dan çıkışı olarak teyit eder.

Nevruz içerdiği felsefi derinlik, ritüeller zinciri ve toplumsal işlevleri bakımından kadim Türk kültürünün en asli ve ayrılmaz bir parçası olarak tebarüz etmiştir. Tarihsel süreç içerisinde Ergenekon'dan Çıkış, Ulusun Ulu Günü, Çağan, Mart Dokuzu ve Yılbaşı gibi birbirinden farklı, ancak özünde aynı diriliş felsefesini taşıyan isimlerle anılan bu özel gün, Türk halklarının tabiatla kurduğu uyumlu ve sürdürülebilir ilişkinin en net göstergesidir. Türklerin tarih sahnesine çıktığı ilk çağlardan itibaren, dondurucu kış şartlarının sona erip doğanın yeniden canlanması, sürüler için taze otlakların yeşermesi ve tarımsal faaliyetlerin başlaması, sadece ekolojik bir döngü olarak değil, devletin, boyların ve toplumun bekası için hayati bir yeniden doğuş vesilesi olarak algılanmıştır. Bozkır halklarının Nevruz kültürü onların bu evren ve zaman algısını yansıtır. Yeni yılın başlangıcını ve bereketi çağrıştıran Nevruz, Türk halklarının kültüründe baharı, yaşam sevincini, kutsal arınmayı, yenilenmeyi, bolluğu ve uyanan doğayı simgeleyen anlam ve unsurlarla yüklüdür.

Bozkırın İlkbahar Toyu

Doğanın uyanışı, Hun döneminden başlayarak atalara saygı çerçevesinde bozkır halkları tarafından devletin resmî ve kutsal bayramı olarak kutlanmıştır. Kutlama törenleri İlkbahar (21 Mart), Yaz (Mayıs) ve Sonbahar (Ağustos) mevsimlerinde yapılmıştır. Eski Türkler ve diğer göçebe topluluklar aslında doğal olayların tekrar zamanlarına dayanan takvimi kullanmışlardır. Bu takvimde, canlıların gelişim aşamalarının dönemleri çok hassas bir şekilde hesaplanır. Bunun en bariz örneği kuşkusuz On İki Hayvanlı Türk Takvimi'dir. Kaşgarlı Mahmut'a göre, Türkler çocuklarının yaşlarını, savaş tarihlerini ve daha birçok şeyi birbirini izleyen bu yıllar aracılığıyla hesaplarırdı. Gökteki on iki burca tekabül eden, on iki değişik hayvanın adını sırayla yıllara vermek suretiyle, on iki yıllık bu döngüsel takvimi öneren de Türk hakanlarından birisidir. Hakanın bu önerisinin kurultay tarafından onaylanmış olması da ayrıca dikkate değer.

Kaşgarlı Mahmut, Müslüman olmayan göçebe Türklerin yılı, üçer aylık dört mevsime bölerek ayları belirlediklerini vurgular. Bu her üç aylık dönemin bir adı vardır ve bunların takip edilmesiyle yılın geçişi bilinir. Nevruz'dan sonra ilkbaharın başlangıcına Oğlak Ayı, bunu izleyen aya oğlağın bu dönemde büyümesine dayanarak Uluğ Oğlak Ayı, yaz ortasına denk gelen sütün bereketli olduğu yaşamın ve dünyanın tüm nimetlerinin ortaya çıktığı, bu dönemin son ayına da Uluğ Ay denir. Diğer aylar da benzer bir biçimde ilerler. Buna karşın, Türk kültürünün klasiklerinden bir diğeri olan Kutadgu Bilig'de baharın gelişi çok canlı bir şekilde tasvir eder.

Asya Hunları yılın birinci, beşinci ve dokuzuncu aylarında olmak üzere yılda üç defa büyük devlet bayramları düzenlerlerdi. Yılın ilk ayında, yani bahar başlangıcında yapılan törenler doğrudan Tanhu'nun/Hükümdar sarayında gerçekleştirilirdi. Hunlara bağlı tüm boy beyleri bu merasimde hazır bulunurdu. Bu toplanmalarda göğe, yer-su ruhlarına ve atalara kurbanlar sunulur, Lung-ch'eng adı verilen kutsal bölgelerde ormanların veya özel olarak dikilmiş işaret dallarının etrafında at yarışları düzenlenirdi. Bu törenler, sadece dini veya toplumsal bir ibadet vasfı taşıyor, aynı zamanda dağınık boyların bir araya geldiği, devlet işlerinin istişare edildiği, siyasi kararların alındığı ve hiyerarşik sadakatin yeniden teyit edildiği büyük bir kurultay/toy niteliği taşıyordu. Toplumun her kesiminin katıldığı bu etkinlikler, kurban merasimleriyle başlayıp adeta bir panayıra ve şenliğe dönüşmekteydi. Şarkıların, kurt uluması tarzında uzun havalar şeklinde söylenmesi, kurt toteminin ve milli aidiyetin Türklerde her zaman canlı tutulduğunu gösteren en önemli etnografik detaylardan biridir. Benzer şekilde Tabgaçlar (Kuzey Wei) ve Uygur Türkleri de bahar aylarında taş-ev adı verilen tapınaklarda veya Tamır Irmağı kaynaklarında Gök Tanrı'ya ve atalarına kurbanlar sunarak, ağaç dikme ve at yarışları gibi etkinliklerle baharı kutlamışlardır.

Göktürkler (MS. 552-744) döneminde ise bahar kutlamaları, Türk milletinin varoluş ve bağımsızlık destanı olan Ergenekon anlatısı ile organik bir şekilde bütünleşmiştir. Çin kaynakları, Göktürklerin her yıl ecdad mağaralarına giderek kurban kestiklerini, kadınların ayak topu/çevgan oynadıklarını, erkeklerin gülle atıp kımız içerek şenlikler yaptıklarını detaylıca aktarır. Ergenekon Destanı'na göre, düşmanları tarafından hileyle yenilgiye uğratan ve soyu tükenme noktasına gelen Türkler, sarp dağlarla çevrili, dışarıdan girişi olmayan verimli bir vadiye Ergenekon'a sığınmışlardır. Burada 400 yıl boyunca yaşayıp çoğalan ve buraya sığmaz hale gelen Türkler, bir demircinin tavsiyesiyle dağın demir madeni içeren bölümünü odun ve kömür yığıp yakarak eritmişlerdir. Böylece açılan yoldan dünyaya yayılmışlardır. Türklerin bu esarettten kurtulup ata yurtlarına döndükleri, özgürlüklerini ve siyasi bağımsızlıklarını yeniden kazandıkları gün, gece ile gündüzün eşitlendiği 21 Mart Nevruz gününe denk gelmektedir.

Bu derin mitolojik altyapı nedeniyle Nevruz, Türk kültürel kodlarında basit bir bahar bayramı olmaktan çok öteye geçmiştir; bir kurtuluş, bağımsızlık ve diriliş sembolü olmuştur. Kutlamalar sırasında, Göktürk hakanının bir parça demiri ateşte kızdırıp örs üzerinde çekiçle dövmesi, ardından beylerin aynı hareketi tekrarlaması, Ergenekon'dan çıkışın ve demiri eriten iradenin kutsal bir ritüel olarak nesilden nesile aktarılmasını sağlamıştır. Bu bağlamda Nevruz, Göktürk Kağanlığı döneminde yalnızca mevsimsel bir döngünün başlangıcını değil, kolektif hafızada yeniden üretilen siyasal meşruiyetin ve toplumsal dayanışmanın da sembolik ifadesini temsil etmiştir. Ergenekon anlatısı etrafında şekillenen bu ritüeller, erken dönem Türk devlet geleneğinde mit, iktidar ve kimlik arasındaki organik ilişkiyi görünür kılarak Nevruz'u tarihsel süreklilik içinde kurucu bir kültürel referans noktası hâline getirmiştir.

TÜRK DÜNYASININ ORTAK MİRASI **NEVRUZ**

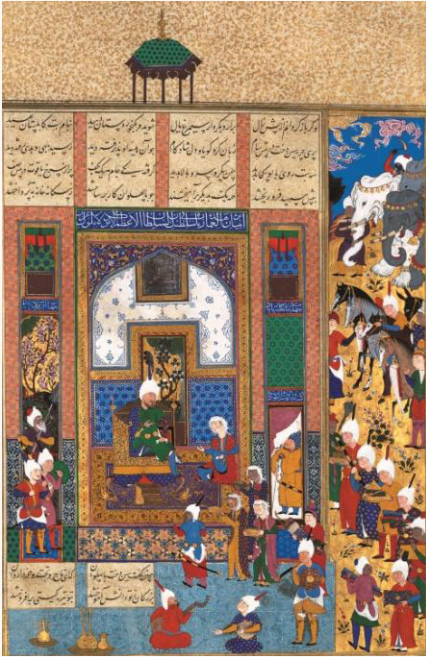
Türkistan'dan Selçuklu ve Osmanlı'ya Nevruz İhtişamı

Türklerin İslamiyet'i kabulü ve Asya bozkırlarından ayrılarak yerleşik, merkezi imparatorluklar kurmaları, Nevruz'un mahiyetini değiştirmemiş; aksine onu devletin mali, idari ve diplomatik işleyişinin tam merkezine yerleştirmiştir. Selçuklu ve Osmanlı bürokrasisi, bu kadim geleneği İslami ve imparatorluk kültürüyle sentezleyerek kurumsallaştırmıştır. Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun en parlak dönemini yaşatan Sultan Melikşah (1055-1092), genişleyen imparatorluk sınırları içindeki vergi toplamaları ve mali işlerde yaşanan Hicri takvim (ay yılı) kaynaklı kaymaları önlemek amacıyla devrim niteliğinde bir adım atmıştır. Nizamülmülk'ün koordinasyonunda, dönemin en büyük astronomu ve şairi Ömer Hayyam'ın başkanlık ettiği bir bilim heyetine, güneş yılını esas alan, dünyanın en hassas ve doğru takvimlerinden birini hazırlatmıştır. Sultanın Celâlüddeve olan lakabından ötürü *Celali Takvimi* olarak adlandırılan bu takvimin başlangıç günü 21 Mart (Miladi 15 Mart 1079 / Hicri 9 Ramazan 471) olarak belirlenmiştir. Bu tarihten itibaren 21 Mart, Nevruz-ı Sultani (Sultanın Nevruzunu) adını alarak resmî yılbaşı ilan edilmiştir.

Osmanlılar, Selçuklu'nun bu rasyonel devlet aklını miras alarak Nevruz'u mali yılbaşı olarak uygulamaya devam etmiştir. Osmanlı kanunnamelerinde, vergi tahsilatlarının zamanlaması doğrudan Nevruz'a endekslenmiştir. Kanunnamelerde yer alan *resmin nısfı* (*verginin yarısı*) *nevruz-ı sultani'de ve nısf-ı aharı son güz ayının evvelinde alına* şeklindeki hükümler, Nevruz'un devletin ekonomik çarklarının dönmeye başladığı resmî bir milat olduğunu kanıtlamaktadır. *Mevsim-i evvel bahar nevruz ibaresiyle* belgelere geçen bu uygulama, Türkiye Cumhuriyeti'nde 1980'li yıllara kadar mali yılbaşı olarak mart ayının kabul edilmesiyle varlığını sürdürmüştür. Osmanlı mali tarihi açısından Nevruz, aynı zamanda mali yeni yıl demektir. Bugünde, hesaplar ve bütçeler hazırlanır veya hesaplanırdı. Ayrıca Osmanlı kara ve deniz askerleri için de önemli bir gündür. Osmanlı ordusu Nevruz'da sefere hazır olur, donanma da genellikle Nevruz'da denize açılırdı. Askerler Nevruz'dan önce toplanır ve seller ve yağmurlar azaldığı için köprüler Nevruz'dan sonra inşa edilmeye başlanırdı.

Türk devlet geleneğinde de yüzyıllar boyunca resmî törenlerle kutlana gelmiştir. Selçuklu saraylarında bahar gelişinin kutlandığı, hükümdarlara tebriklerin sunulduğu bilinmektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Nevruz hem halk zümrelerinin gündelik hayatında hem de saray erkânının resmî ve sembolik dünyasında müşterek bir heyecan ve ihtimamla karşılanan müstesna bir gün olarak idrak

edilmiştir. Osmanlı padişahları 21 Mart günü için özel Nevruz kabul törenleri düzenler; vezirler, devlet erkânı ve halk padişahı tebrik ederdi. Bu nedenle Osmanlı'da 21 Mart gününe *Nevruz-ı Sultanî* denilmiş, zira sultana mahsus, sultanın katılımıyla kutlanan Nevruz günü anlamına gelmekteydi. Nevruz günü padişaha sunulmak üzere *Nevruziye* adı verilen hediyeler hazırlanırdı. Vezirlerden valilere kadar üst düzey devlet görevlileri, her sene başında padişaha değerli armağanlar, süslü atlar, mücevherli kılıçlar, kaftanlar vb. takdim ederlerdi.

Osmanlılar bugünü resmî olarak Nevruz-ı Firuz (uğurlu) veya Nevruz-ı mübârek olarak tanımlarlardı. Bugünde devlet adamları arasında resmî tebrikler yapılır ve sultana bağlılık ifade edilirdi. Osmanlı'da Nevruz, sadece bir bahar bayramı değil, sağlık, bereket, kudret ve yeni başlangıcın da sembolüydü. Nevruziyye sözü, Osmanlılarda da Nevruz ile ilgili olan hediyelere, şiirlere, ilaç, macun ve tatlılara verilen genel bir ad olarak yaygın bir şekilde kullanılmaktaydı. Osmanlı klasik döneminde Topkapı Sarayı'nda yapılan törenlerde konumuna göre herkesin birbirini kutladığı, karşılıklı olarak hediyeleşmenin yaşandığı bir gün olarak kayıtlara geçmiştir. Bu âdetin ne zaman başladığı tam olarak bilinmese de kaynaklarda *mu'tad olduğu üzere* tabirine bakarak bunun çok erken zamanlardan beri uygulandığını söylemek mümkündür. Bu hediyeler, resmî yazışmalarda *Nevruziye* olarak adlandırılmıştır. Sultan tarafından verilen nevruziyelerin ücreti, hazineden karşılanırdı. Bu görevlilerin isimleri bir liste olarak kaydedilmiştir. Belgelere yansıdığı şekliyle, sultanlar bugünde adet olduğu üzere başımamlarına bahşiş verirlerdi. Önde gelen devlet görevlerine *Nevruziye* takdiminde hilatler giydirilirdi. Müneccimbaşı nevruz günü sarayda padişaha yeni yıl takvimini sunar, padişah tarafından da kendisine ve hekim başına nevruz bahşişi

verilirdi. Daha sonraki dönemlerde samur kürk gibi kıymetli hediyeler verilmiştir. Nevruz'da uygulanan bu hediyeleşmelerin eski bir kanun olduğunu anlıyoruz. Hatta III. Selim zamanında 1799 tarihli bir padişah emriyle Kalyoncu gediklileri ve tüfenkçilerine verilecek elbiselerin, Nevruz'da verilmesinin bir kanun olarak kanunnameye yazılması istenmiştir.

Bazen Nevruz bayramları, vezirlerin sultanlara dualar eşliğinde hediyeler vermesiyle kutlanırdı. Bunlardan birinde, Kaptan-ı Deryâ Silahdar Yusuf Paşa (1604-1646), Sultan İbrahim'e (1640-1648) her gün Nevruz gibi olsun dileğiyle hediyeler sunmuş ve bu hediyeler sultan tarafından kabul edilmiştir. Klasik dönemde Vezirîâzamların Nevruziye Pişkesi adıyla verdikleri hediyelerin emsalsizliği ile ilgili Naimâ Tarihi'nde yer alan İpşir Mustafa Paşa'nın IV. Mehmed'e takdim ettiği Nevruziye pişkesi dikkat çeker. Hatt-ı Hümayûn ile huzura kabul edilen Sadrazam tarafından da *Nevrûziyye Pişkesi* adıyla, padişaha donatılmış atlar, mücevherli eyer takımları, silahlar ve değerli kumaşlar hediye edilirdi. Bunların bazı zamanlarda hazineye irat olarak kaydedildiğini de görüyoruz.

Saray içindeki Nevruz geleneğinin en meşhur unsurlarından biri de Nevruziye macunu idi. Saray eczacıları tarafından baharatlar ve şekerden yapılan özel bir macun, her yıl Nevruz'da hem saray mensuplarına hem halka dağıtılırdı. Bu macunun şifalı olduğuna, yiyeni yıl boyu hastalıktan koruyacağına inanılırdı. Halk, eğer bu macundan tadamazsa mutlaka tatlı bir şeyler yiyerek Nevruz'u karşılardı ki yeni yıl ağızları tatlı olsun. Nevruz günü yapılan kırmızı renkli ve kokulu nevruziye

macunları, Osmanlı sarayında helvahanede hekimbaşlar tarafından özel bir törenle hazırlanırdı. Osmanlı Nevruz geleneğinin en ilginç ritüellerinden biri tıp pratiğiyle birleşen Nevruziye Macunu geleneğidir. Hekimbaşı tarafından bizzat hazırlanan bu kırmızı renkli, misk kokulu şifa macunu; karanfil, zencefil, karabiber, safran, tarçın, havlican, ravent, vanilya ve portakal kabuğu gibi tam 40 farklı nadide baharat ve otun karışımından elde edilirdi. Porselen kâselere konulan bu macunlar kurdelelerle bağlanır ve aralarına *Nevruziye Kulağı* adı verilen, güneşin Koç burcuna gireceği (ekinoks) tam saati, dakikayı ve saniyeyi gösteren astronomik bir kâğıt iliştilirdi. Tam gün dönümü anında bu macunun yenmesinin; kalp, beyin hastalıklarına, sindirim sorunlarına, veba ve enfeksiyonlara karşı kalkan oluşturduğuna ve vücuda kuvvet verdiğine inanılırdı. Bu saray geleneğinin halka yansıyan ve günümüze kadar kesintisiz ulaşan en meşhur örneği, Manisa'daki Mesir Şenliği'dir. Kanûnî Sultan Süleyman'ın annesi Hafsa Sultan'ın, Manisa'da yaptırdığı külliyedeki hangâh için Sünbül Efendi'den bir şeyh istemesiyle, oraya gönderilen Musa Merkez Efendi, bu sürede Manisa'da Kanuni Sultan Süleyman ile yakın ilişki kurmuştur. Kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte onun hazırladığı Nevruziye macununun sağlık konusundaki faydaları anlaşılıp, zamanla macuna rağbet artınca da halka dağıtılmaya başlandığına inanılmaktadır. Ancak, 1664 Haziranı'nın sonuna (Evâil-i Zilhicce 1074) Manisa'ya ait bir sicile kaydedilen bir belgede, vakfın yönetiminde görülen bazı suiistimaller üzerine, mahalli dârüşşifânın vakıf şartına atıfta bulunularak, *beher sene Nevrûz-ı Sultânî'de vakıf fazlası ile macun karılarak muhtaç olanlara dağıtılması* yöneticilere hatırlatılmaktadır. Bu kayıt, Mesir Macunu şenlikleri âdetinin nevrüz ile bağını açıkça göstermesi bakımından önemlidir.

Bostancı başının nezaretinde yürütülen bu törenlerde Hayalbaz, Hokkabaz, İncesaz takımı çağrılarak, helvahane ocağında sabaha kadar şenlik yapılırdı. Nevruz gecesi bunları porselen kaplar içerisinde önce padişah, şehzade ve sultanlara, kadın efendilere, veziriazama ve devlet ricaline takdim ederler, buna karşılık çeşitli hediyeler alırlardı. Nevruziyelerin hazırlandığı bu geceye *Od Gecesi* denirdi. Bir anlamda şifa verici bir özel karışım olarak hazırlanan Nevruziye macunlarına, başta hanım sultanlar olmak üzere sarayın hanımları büyük bir alaka gösterirdi. Nevruziye takdim eden hekimbaşıyla padişah huzurunda kürk giydirilmesi usuldendi. Ayrıca evlerde *yedi sin* geleneğine uygun sofralar kurma, Nevruz saatinde dualar etme gibi adetler saray dışında da yaygındı. Osmanlı halkı arasında da Nevruz eğlenceleri yapılır; özellikle 21 Mart günü Ertuğrul Gazi Türbesi'nde toplanan halkın bayram kutlaması ünlüydü. Bilecik Söğüt'te Kayı boyunun devamı Karakeçili aşireti üyeleri, her sene 21 Mart'ta

Ertuğrul Gazi'nin türbesi etrafında şenlik düzenleyerek baharı selamlardı. Bu törenlere zaman zaman padişahların da katıldığı rivayet edilmiştir.

Osmanlı sarayında büyük bir diplomatik zarafet, edebiyat ve tıp şöleni şeklinde icra edilirdi. Nevruziye kelimesi; sunulan hediyeleri, okunan kasideleri ve dağıtılan şifa macunlarını kapsayan çok boyutlu bir kültürel terimdi. Osmanlı dönemi belgeleri, Nevruz'un Osmanlı devlet bürokrasisi içindeki işlevini açıkça ortaya koymaktadır. Nevruz, padişahın devlet erkânına taltif ve terfi dağıttığı bir gündü. Örneğin, 29 Mart 1700 tarihli bir *ruus tezkiresi* ve 10 Ocak 1706 tarihli bir padişah emrindeki seyislerden seçilen liyakatli görevlilere Nevruziye ödülü olarak Sipahilik/süvari askeri rütbesi verildiği, Sultan III. Ahmed'in belge üzerine kendi el yazısıyla *kaide üzere sipahilik verdim* notunu düştüğü görülmektedir. Ayrıca Nevruz tebrikleri sırasında büyük bir hilat giydirme töreni yapılırdı. 18 Nisan 1713 tarihli belgeye göre, haremeyn müfettişi, imrahor-ı sani, telhis ağa, Galata ve Atina voyvodaları gibi üst düzey bürokratlara padişah huzurunda Nevruziye hilatleri giydirilmiştir. Padişaha ise Sadrazam başta olmak üzere eyalet valileri tarafından Hediye-i Nevruziye veya Divan-ı Lugatî't-Türk'teki adıyla *artut* adı altında donatılmış Arap atları, murassa-mücevherli silahlar ve paha biçilmez kumaşlar sunulurdu.

Devlet maliyesinin bozulmaya yüz tuttuğu 19. yüzyıl ortalarında dönemin siyasi ve iktisadi şartları altında tasarruf tedbirlerine başvurulmuş ve hazine için ciddi bir yük oluşturan Nevruziye harcamalarının Sultan I. Abdülmecid'in 11 Mart 1851 tarihli emri ile kaldırılmıştır. Yüzyılın ikinci yarısında Nevruz giderek resmî mahiyetini yitirmiş ve daha çok İran'ın milli bayramı olarak görülmeye başlanmıştır. Bu tarihten sonra Nevruz, giderek eski resmî bir anane ve sivil bir bayram mahiyetine dönüşmüştür. Bu değişimden şikâyet eden ve eski ananenin tahassüründe olan Osmanlı aydın ve devlet adamı Ahmet Cevdet Paşa (1822-1895), eşine yazdığı 22 Mart 1875 tarihli Nevruz kutladığı mektubunda "*Gözümün nuru Efendim, Nevruzunuz mübarek olsun, bu sene nevruziye buldunuz mu? Buralarda nevruziyenin ne demek olduğunu bilen yok, nevruzu arayıp soran yok, nevruz'a benzer gün dahi olmadı, gece yağmurlar yağmadı, ertesi gün güneş çıkmadı ve hala havalar açılmadı, nevruzu yalnız müneccimbaşının takviminde gördük. Ali Sedad, Aliye ve Seniyye'nin gözlerinden öper, sizlere selam ederim*" şeklinde şikâyet etmektedir. Yine oğlu Ali Sedad'a yazdığı 14 Şubat 1876 tarihli bir mektubunda Nevruz'un yeterince bilinmediğinden bahsetmekte ve oğlunun Nevruz gününü heyecanla kutlamaktadır.

Türkistan'dan Balkanlara Sınırları Aşan Coşku

Günümüzde Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan'da 21 Mart Nevruz günü resmî tatil olup genellikle birkaç gün süren ulusal festival etkinlikleri düzenlenmektedir. Örneğin Kazakistan ve Özbekistan'da Nevruz tatili 21-23 Mart arası üç gün sürmektedir. Bu ülkelerde Nevruz, hükümet başkanlarının da katıldığı büyük şehir meydanlarındaki kutlamalarla gerçekleşir; geleneksel çadırlar (yurtlar) kurulur, yerel el sanatları panayırı açılır, konserler ve spor müsabakaları yapılır. 2010 yılında Azerbaycan, Türkiye, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve diğer ilgili ülkelerin girişimiyle Nevruz, UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne alınmış ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından Dünya Nevruz Bayramı olarak kabul edilmiştir. Böylece Nevruz uluslararası alanda da tescil edilmiştir. Bu bayramdaki kutlamalar, Türk toplum hayatında farklı fakat bütünleştirici fonksiyonlara sahiptir. Nevruz kutlamalarının arka planında, insanlar arasında sevgi, saygı ve kardeşlik duygularının pekişmesi, dargınlıkların ortadan kalkması, birlik ve beraberliğin kuvvetlenmesi söz konusudur. Diğer yandan dargınlıklar son bulur, birlikte yaşama isteği artar. Her şeyden önce birlikte yaşama şuurunun gerekliliklerinde kaynaştırıcı olmanın ötesinde, gelenek ve göreneklerin yaşatılmasında da Nevruz kutlamaları önemli bir fırsattır.

Türkiye: Mart Dokuzundan Çiğdem Aşına Anadolu'nun Baharı

Nevruz'un Türkiye Cumhuriyeti hükümetince ilk kez resmî düzeyde kutlanması 21 Mart 2010 tarihinde gerçekleşmiş; o gün İstanbul'da geniş katılımlı bir Nevruz şenliği devlet erkânının katılımıyla düzenlenmiştir. Bunu izleyen yıllarda hükümet yetkilileri ve Cumhurbaşkanımız her 21 Mart'ta Nevruz mesajı yayımlamayı sürdürmüştür. Son yıllarda da Cumhurbaşkanlığı himayesinde büyük Nevruz programları organize edilmektedir. 2025 yılında Cumhurbaşkanımızın himayesinde İstanbul Halic Kongre Merkezi'nde düzenlenen resmî Nevruz Programı, bu alandaki en kapsamlı etkinlik olmuştur. Bu programın hedefi, Türkiye'nin Nevruz geleneğini resmî söylem ve uygulamalarla sahiplenmek, toplumun farklı kesimleri arasında birlik ve beraberlik duygusunu güçlendirmek ve aynı zamanda Türk Dünyası ile ortak kültürel paydada buluşmayı teşvik etmektir. Böylece Nevruz'un hem ulusal kimlik hem de bölgesel kültürel diplomasi açısından stratejik bir yer teşkil etmesi amaçlanmıştır.

Nevruz kutlama geleneği, tarihsel ve etnografik izleri itibarıyla Anadolu coğrafyasının tamamına yayılmış olmakla birlikte, pastoral ve yarı-göçer yaşam biçiminin daha belirgin biçimde korunduğu bölgelerde görece canlı ve ritüelistik bir karakter arz etmektedir. Türkiye’de Nevruz, kolektif hafızada öncelikle baharın gelişıyle özdeşleşen bir “yeniden doğuş” ve bereket bayramı olarak tanımlanmakta; tabiatın canlanması ile toplumsal umut ve üretkenlik arasında sembolik bir paralellik kurulmaktadır. Anadolu’nun muhtelif yörelerinde Nevruz’a ilişkin halk uygulamaları, yerel kültürel kodlara göre çeşitlenmiş; ancak özünde arınma, sağlık, bolluk ve korunma temalarını merkeze alan ortak bir sembolik çerçeve içinde şekillenmiştir. Özellikle Orta Anadolu’da 21 Mart tarihinin Mart Dokuzu adıyla anılması, eski takvim sistemlerinin halk kültüründeki sürekliliğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Kırsal kesimde bu tarihte ateşten atlama pratiğiyle kötülüklerden arınma, kaynatılan diş buğdayı ile bereket temennisi ve yeşil dallarla evlerin süslenmesiyle doğanın dirilişine katılma gibi ritüeller, yakın zamanlara kadar yaşayan kültürel pratikler olarak varlığını sürdürmüştür. Bu uygulamalar, Nevruz’un Anadolu’da yalnızca takvimsel bir dönüm noktası değil, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı ve kültürel sürekliliği pekiştiren güçlü bir sembolik eşik olduğunu ortaya koymaktadır. Günümüzde Türkiye’de her 21 Mart günü ülke genelinde Nevruz kutlamaları yapılmaktadır. Resmî düzeyde Cumhurbaşkanımız Nevruz mesajı yayımlamakta, büyük şehirlerde valilikler ve belediyeler halka açık Nevruz etkinlikleri düzenlemektedir. Halk oyunları gösterileri, nevruz ateşi yakma törenleri, konserler, çocuk şenlikleri bu etkinliklerin parçalarıdır.

Orta Anadolu'da Ahmet Yesevi ve Hacı Bektaş-ı Veli geleneğini sürdüren Beğdili Türkmenleri olarak bilinen Sıraç Alevileri, her yıl 25 Şubat'ta baharın gelişini kutlarlar. Bu bayrama Gilavan Bahar Bayramı veya Çiğdem Gezdirmek denir. Ayrıca Nisan ayının son haftasında Ficenk Bayramı'nı da kutlarlar. Nevruz, Anadolu'da doğayla ve inançla birleştirilmiştir. Nevruz'un farklı inanç gruplarına göre farklı algılandığı da görülür. Mesela Emirdağ-Karacalar bölgesi, Nevruz'un hem doğayla hem de inançla birleştirilerek kutlandığı pek çok örnekten birini oluşturur. Sivas Şarkışla'nın Beyyurdu köyünde 21 Mart, Hz. Ali'nin doğum günü inancıyla birleşerek Sultan Nevruz adıyla kutlanır. Dualar edilir, İsmail peygambere inen koçu temsilen kurbanlar kesilir ve cem törenleri yapılır. Çorum'da ise baharın müjdecisi olan çiğdem çiçekleri çocuklar tarafından sivri bir çubuğa/küsküç dizilir; ev ev dolaşarak söylenen manilerle "Çiğdem çiğdem çiçecik" toplanan yağ ve bulgurla Çiğdem Aşısı pişirilip köylüye dağıtılır. Kars yöresinde Nevruz ateşi/tongal yakılır, ateşin külünden komların eşiğine serpilerek hayvanların üzerinden atlaması sağlanır. *Baca baca* geleneğiyle gençler evlerin bacalarından şal veya poşet sarkıtarak bayram paylarını alırlar.

Adıyaman'da ateş üstünden atlanırken Gaziantep'te ise Sultan-ı Navrız adıyla kutlamalar yapılır. Antep inancına göre Sultan Navrız, gece gökte ayaklarındaki halhalleri gıcırdatarak uçan ve iyi dilekleri gerçekleştiren bir ruhtur. Hatay İskenderun'da ise 30 Mart'ta Yumurta Bayramı adıyla panayırılar kurulur, kıyasıya yumurta tokuşturma müsabakaları yapılır. Giresun'da Mart Bozumu geleneğinde akarsudan eve su getirilerek arınma sağlanırken, Toros Dağları'ndaki Tahtacı Türkmenleri Nevruz'u mezarlık ziyaretleri ve ölümler için pişirilen ikramlarla anırlar. Anadolu'da Alevi-Bektaşî toplulukları için Nevruz, salt bir doğa olayı değil, derin dini ve mistik anlamlar içeren kutsal bir gündür. Nevruz'a yüklenen birçok anlam bulunmaktadır. Bunlar içerisinde en yaygın olanların başında şunlar sayılabilir:

Hz. Ali'nin anne karnına düşmesi,

Hz. Ali'nin doğum günü,

Hz. Ali ile Hz. Fatıma'nın evlendiği gün.

Dünya'nın yaratıldığı gün,

Hz. Yusuf'un kuyudan çıkarıldığı gün,

Hz. Muhammed, Gadir-i Hum'da okuduğu hutbede, Hz. Ali'yi Müslümanlara vasi (önder) ilan ettiği gün. Bu kutsal atıflardan ötürü Nevruz, bayramların sultanıdır. Her şey yeni doğar, yeniden başlar ve taptazedir. Bugün dergâhlarda ve cemevlerinde Nevruz Cemi düzenlenir, kurbanlar kesilir, Hz. Ali'ye salavatlar getirilir, Pir Sultan Abdal ve diğer ulu ozanların Nevruziyye deyişleri eşliğinde semahlar dönülür ve şerbetler/sütler dağıtılır.

*Âşık olan canlar bugün gelirler
Sultan Nevrûz günü birlik olurlar
Hallâk-ı cihandan ziya alurlar
Himmeti erince Nevrûz Sultan'ın
Pir Sultan'im eydür erenler cemde
Akır çeşmüm yaşı her dem bu demde
Muhabbet âteşi yanar sinemde
Himmeti erince Nevrûz Sultan'ın*

Azerbaycan: Od Çerşembesinden Semeniyeye

Nevruz, Azerbaycan için millî birlik ve kimliğin simgelerinden biridir. Sovyet döneminde dahi Azerbaycan halkı Nevruz geleneğini sürdürmüŒ; 1967'de kısa süreliğine izin verilen resmî kutlamalar büyük bir toplumsal coŒkuyla karŒılanmıŒ, yasağın yeniden yürürlüğe girmesinin ardından ise halk bu geleneği gizlice yaŒatmaya devam etmiŒtir. 1991'de bağımsızlıkla birlikte Azerbaycan Cumhurbaşkanı, Nevruz'u millî bayram ilan ederek her yıl halka açık kutlamalara öncülük etmiŒtir.

1992'den bu yana her Nevruz'da Azerbaycan Cumhurbaşkanı halka hitap eder, Nevruz mesajı verir. Ülkede 21 Mart'ın yanı sıra 20 ve 22 Mart da resmî tatil olarak kutlama kapsamına alınmıŒtır. Uluslararası alanda da Azerbaycan, Nevruz'un UNESCO listesine alınması ve BM kararıyla tanınması için aktif çaba göstermiŒtir. Tüm bu çabalar sonucunda Nevruz, Azerbaycan halkının millî kültürünün vazgeçilmez bir taşıyıcısı olarak yaŒamaya devam etmektedir.

Nevruz Bayramı, Azerbaycan toplumunda yalnızca takvimsel bir yılbaşı veya mevsimsel dönüşüm olarak değil, aynı zamanda kolektif kimliğin yeniden üretildiği kültürel bir zaman dilimi olarak değerlendirilmektedir. Bayram sürecinde gerçekteŒirilen ritüeller, eski Türk kozmolojisinin temel unsurları olan su, ateŒ, rüzgâr ve toprak kültleriyle doğrudan bağlantılıdır. Bu unsurların her biri doğanın yeniden diriliŒini simgelediği gibi insanın arınma, yenilenme ve toplumsal uyum arzusunu da temsil eder. Nevruz öncesindeki *çarŒamba* geleneği, doğa merkezli inanç sistemlerinin günümüze ulaŒmıŒ en canlı örneklerinden biridir. Su ile temizlenme, ateŒ üzerinden atlama, rüzgârın canlandırıcı gücüne inanma ve toprağın bereketini karŒılama gibi uygulamalar, eski dönemlerdeki kozmik düzen anlayıŒının halk kültürü içindeki devamlılığını göstermektedir. Bu ritüeller aracılığıyla birey ile doğa arasında sembolik bir denge kurulmaktadır. Kös (davul) vuruŒlarıyla bayramın baŒladığı ilan edilir.

Ülkenin kültürel sembeleri haline gelmiŒ Kosa ve Keçel adındaki iki geleneksel mizah karakteri Nevruz gösterilerinin baŒ aktörleridir; bu ikili orta oyunu tarzında skeçlerle halkı güldürür, yeni yılın bereketli geçmesi için temsili atŒmalar yaparlar. Nevruz günlerinde ayrıca sayaççı gruplarının resmî versiyonları sokaklarda gösteriler sunar; genç sanatçılar geleneksel kıyafetleriyle mâni ve türküler söyleyerek eski

saya geleneğini yaşatırlar. Bayramın önemli unsurlarından biri olan Kosa ve Keçel figürleri, Türk dünyasında yaygın olarak görülen mevsimsel seyirlik oyun geleneğinin Azerbaycan'daki temsilcileridir. Bu karakterler yalnızca eğlence amacı taşımaz; toplumsal eleştiri, bolluk temennisi ve eski-yeni yıl çatışmasının dramatik anlatımı gibi sembolik işlevlere sahiptir. Mizah yoluyla gerçekleştirilen bu temsiller, Nevruz'un sosyal gerilimleri geçici olarak ortadan kaldıran bir toplumsal rahatlatma alanı oluşturduğunu göstermektedir.

Mart ayının ortasından itibaren ülke genelinde bayram hazırlıkları başlar. Nevruz'dan önceki dört Çarşamba (çərşənbə) gününe dört ayrı doğal unsur atfedilir: Su Çərşənbəsi, Od (ateş) Çərşənbəsi, Yel (rüzgâr) Çərşənbəsi ve Torpaq (toprak) Çərşənbəsi. Bugünlerde sırasıyla suyun, ateşin, yelin ve toprağın arındırıcı gücüne inanılarak çeşitli ritüeller yapılır. Özellikle son çarşamba akşamı herkes evinde ateşler yakar, gençler üzerinden atlar (Azerbaycan'da "tonqal üstündən atılmaq" deyimini yerleşmiştir). Bayram sabahı insanlar erken kalkar, yeni kıyafetlerini giyer ve ailece kahvaltı ederler. Geleneksel Nevruz sofralarında mutlaka yeşertilmiş *semeni* bulunur; ayrıca boyanmış yumurtalar, çeşitli şekerlemeler (şekerbura, paklava, şor gogal gibi) ve çerezlerle donatılır. Nevruz'a özgü yemekler hazırlanır, örneğin Şeki yöresinde *piti* adı verilen özel güveç yapılır, Bakü çevresinde bahar pılavı pişirilir. Bayram günlerinde akrabalar, komşular ziyaret edilir; gençler büyüklerin ellerini öper. Bayram sırasında gerçekleştirilen papagatdı, saya gezmeleri ve kapı dinleme (Gapı Pusma) gibi uygulamalar, genç kuşakların toplumsal hayata katılımını sağlayan geçiş ritüelleri niteliği taşır.

Bu gelenekler aracılığıyla çocuklar ve gençler hem toplumsal aidiyet duygusu kazanmakta hem de sözlü kültür ürünlerini yaşayarak öğrenmektedir. Nevruz'un bir diğer önemli yönü ise atalar kültürüyle bağlantılı mezarlık ziyaretleridir. Bayram günlerinde ölmüş yakınların hatırlanması ve yiyecek dağıtılması, yaşayanlarla geçmiş kuşaklar arasında sembolik bir bağ kurulduğunu göstermektedir. Böylece Nevruz, yalnızca yaşayanların değil, ataların da dâhil olduğu kültürel bir bütünlük anlayışını temsil eder. Kimi yerlerde ise yüzlerini maskeleyen gençler gruplar halinde ev ev dolaşarak maniler söyleyerek mini gösteriler sunar; buna *saya* oyunu denir ve bahşiş toplanır. Tüm bu gelenekler, Azerbaycan'da Nevruz'un paylaşma, dayanışma ve neşeli bir toplum olma değerleriyle bütünleştiğini gösterir.

Nevruz kutlamalarında müzik vazgeçilmez bir unsurdur. Halk ozanları (âşıklar) sazlarıyla kahramanlık destanlarından bölümler anlatır, Nevruz'u öven türküler söylerler. Klasik müzik sahnesinde de Nevruz'un yeri vardır: Ünlü besteci Üzeyir Hacıbeyov'un *Baharı karşılayanlar* adlı şarkısı veya muğam ustalarının Nevruz makamındaki taksimleri bahar konserlerinde icra edilir. Hatta Azerbaycan muğam geleneğinde *Novruz-i Revanda* adlı özel bir bölüm bulunduğu ve bunun baharın gelişini anlattığı literatürde belirtilmektedir. Son yıllarda eğitim müfredatına dahi Nevruz teması girmiş; ilkokullarda çocuklar için Nevruz bayramı konulu şarkılar öğretilmekte, temsili Nevruz kutlamaları yapılmaktadır.

Mezarlık ziyaretleri yapılır. Bu ziyaretlerde hazırlanan helva, pilav ve diğer yiyecekler fakirlere dağıtılır. Gacı Pusma, Suya Yüzük Atma, Su Başı, Baca Baca adetlerinde uzun yılların gelenekleri çeşitli motif ve oyunlarla sürdürülür. Semeni göğertilir (çimlendirilir). Nevruz eski kozmolojinin temel bileşenleri olarak görülen su, rüzgâr (yel), ateş, toprak çarşambasında köklü geçmişi bulunan ayınlar gerçekleştirilir. Elma, anahtar, ayna, iğde, kapı, sürahi, mum, ip gibi nesnelere çeşitli fallar açılır. Nevruz Bayramı'nda önemli yeri olan ve bayramın simgesi Köse/ Kel (Kosa/ Keçel) bu gösterilerin seyirlik karakterleridir. Bu karakterler hiciv sanatını kullanarak toplumsal eleştiriyi mizahi bir şekilde dile getirmektedir. Türk folklorunda yeri olan keloğlan, köse gibi figürlerin Nevruz'da sahnelenen Türk seyirlik oyunları olduğu, Türk orta oyunlarının bir uzantısı olduğu ancak zamanla Nevruz'un önemini yitirmesine bağlı olarak Osmanlı Türklerinde bağımsız bir mahiyet kazandığı anlaşılıyor.

Kazakistan: Kökpar ve Nauryz Köje'nin Yurdu

Kazakistan'da Nevruz (Nauryz) kutlamaları yalnızca modern şehir merkezleriyle sınırlı kalmayıp kırsal bölgelerde de güçlü biçimde yaşatılmaktadır. Özellikle köylerde ve küçük yerleşim alanlarında Nevruz, toplumsal dayanışmanın yeniden kurulduğu bir dönem olarak kabul edilir. Bu süreçte insanlar birbirlerinin evlerini ziyaret eder, küskünlüklerin sona erdirilmesi gerektiğine inanılır ve yılın yeni başlangıcına manevi arınmayla girilmesi amaçlanır. Nevruz öncesinde evlerin temizlenmesi, eski eşyaların yenilenmesi ve çevrenin düzenlenmesi; yeni yılın bereketli geçmesi için gerçekleştirilen sembolik hazırlıkların başında gelir. Nevruz kutlamalarında kurulan geleneksel yurtlar, göçebe Kazak yaşam biçiminin sembolik bir yeniden inşası niteliğindedir. Şehir meydanlarına kurulan bu yurtlarda ziyaretçilere geleneksel yemekler ikram edilir, el sanatları sergilenir ve halk kültürüne dair

uygulamalar tanıtılır. Böylece Nevruz, modern kent yaşamı içinde göçebe geçmişin belleğini görünür kılan önemli bir toplumsal sahneye dönüşmektedir. Kırgızlar ve Kazaklarda Nevruz kutlamalarının temel unsurlarından biri kutlama yapılacak alana misafirlerin ağırlandacağı keçeden yapılan göçebe yaşam biçiminin yaşam mekânı olan oval keçe çadırın (Bozüy/Jurt/Yurt) kurulmasıdır. Bir diğer unsur da Nevruz günü pişirilen Türk Dünyası'nda sağlık, bolluk, bereket, muhabbet ve sabrı temsil eden Sümelek tatlısıdır. Nevruz öncesinde uzun hazırlıklar sonucunda buğday filizlendirerek yapılan bu muhallebi türü tatlı, sumalak, sümelek, sümölök, samanu veya semenek gibi farklı şekillerde söylenir. İmece usulüyle kurulan Nevruz sofrasında yedi çeşit yiyecek bulundurmaya özen gösterirken, sümölöke de yedi çeşit malzeme katarlar. Özbekler de benzer şekilde görülen sümelek, Azerbaycan'da Semeni helvası, Türkiye'de Uğut tatlısı olarak da bilinir.

Yaşam mekânlarının baştan aşağı temizlendiği bugünde bayram icabı yeni elbiseler giyilmektedir. Nevruz kutlamaya gelenler, birbirlerine sarılarak selamlaşırlar; genç erkekler ve genç kızlar hediyeleşirler (Körisu/görüşme). Yine yetişkinler için sofa hazırlamak (Bel Köterer) adetleri dikkat çeker. Gün içinde atalarının mezarlarını ziyaret etmek, ateşten atlamak (Ottan Sekiru), göçü ateşle temizlemek (Köşti Alastau), taze su içmek, çift mum yakmak, kabak kırmak (Kauak Sındıru) gibi kutlama ve adetler vardır. Nevruz'un simge yemeği olan *Nauryz köje*, yedi farklı malzemeden yapılan özel bir çorbadır ve her evde pişirilir. Bu çorbanın içine genellikle buğday ya da arpa, süt ya da kımız, et (tercihen at eti), tuz ve çeşitli tahıllar konur. Nauryz köje, bolluk ve bereketin simgesi olarak kabul edilir. Her aile komşularına Nauryz köje ikram eder; kimsenin bu lezzetten yoksun kalmamasına özen gösterilir. Ayrıca *boursak* (yağda kızarmış hamur lokmaları), *irimşik* (kurutulmuş peynir) gibi Kazak mutfağına özgü yiyecekler de Nevruz sofralarını süsler.

Kazak toplumunda Nevruz aynı zamanda geleneksel spor ve oyunların canlandırıldığı bir dönemdir. Kökpar, Kız Kuu ve Asık Atu gibi geleneksel oyunların yanı sıra güreş müsabakaları da düzenlenerek genç kuşakların kültürel kökleriyle bağ kurması sağlanır. Bu etkinlikler yalnızca rekabet amacı taşımaz; cesaret, dayanışma ve toplumsal aidiyet duygusunu pekiştiren kültürel pratikler olarak görülür. Bunun yanında akınların (ozanların) atışmaları, destan anlatıları ve dombra eşliğinde icra edilen müzik performansları sözlü kültür geleneğinin canlı tutulmasına katkı sunar.

Kırgızistan: Tanrı Dağlarında Komuz Sesleri ve Ulak Tartış Heyecanı

Kırgızistan'da *Nevruz Bayramı*, halkın kadim doğa inançlarıyla İslami öğeleri bir araya getirerek sürdürdüğü; kolektif belleği canlandıran ve toplumsal dayanışmayı pekiştiren önemli bir bayramdır. Mart 21, resmî tatil olarak ülke genelinde kutlanır. Resmî kutlamalarda Bışkek ve Oş gibi şehirlerde devlet erkânının katılımıyla büyük etkinlikler olur. 2023 yılında Bışkek'teki Nevruz töreninde Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sadır Caparov, Nevruz, Kırgız halkının tabiat sevgisinin ve birlik ruhunun sembolüdür diyerek barış mesajı vermiştir. Kırgızistan'da Sovyet döneminde 1920'lerden 80'lere dek Nevruz kutlamaları yasaklanmış olsa da halk geleneksel inancını sürdürmüştü; 1990'da ilk kez resmî olarak yeniden kutlanmaya başlanmıştır. Günümüzde de devlet, bu bayramın millî kimliğin parçası olduğunu vurgulamaktadır. Kırgızlar için Nevruz yalnızca bir bahar bayramı değil, müzik, sözlü edebiyat ve halk belleği aracılığıyla ortak kimliğin kuşaktan kuşağa aktarıldığı çok katmanlı bir kültürel kutlamadır. Müzik, şiir ve ritüeller bu bayramda hem neşe kaynağı hem de kültürel eğitimin aracıdır.

Nitekim Kırgız okullarında Nevruz'a özel programlar yapıp komuz kursları düzenlenmesi, çocuklara Nevruz şarkıları öğretilmesi bunun bir göstergesidir. Tüm bunlar, Nevruz'un Kırgız toplumunda yaşayan bir kültürel okul işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır.

Kırgız toplumunda Nevruz, uzun süren çetin kışın sona erip toprağın uyanmasını kutlama vesilesidir. Kırgızistan'da Nevruz sabahı geleneksel olarak evler temizlenir, yeni elbiseler giyilir ve ailece bereket duası edilir. Köylerde imece usulü ile yemekler hazırlanır; komşular birbirine tabakla yiyecek gönderir, ki yıl boyu yardımlaşma sürsün. Özellikle *sumölök* (sumalak) tatlısı pişirmek Kırgızlarda da vardır ve

geceden ateşler yakılarak büyük kazanlarda buğday özlü tatlı kaynatılır. Kırgız mutfağında Nevruz için ayrıca *üy kümech* (Nevruz kömbesi gibi bir çörek) yapılır. Gençler ateş başında toplanarak şarkılar söyler ve *sumölök* kazanını sabaha dek karıştırır; bu ortaklaşa çalışma zamanla bir şenliğe dönüşür.

Nevruz günü, Kırgız topraklarında Manas Destanı'nın özel bir yeri vardır. *Manaşçılar* adı verilen destan anlatıcıları, Nevruz şenliklerinde halka açık alanlarda toplanıp kopuz veya komuz eşliğinde Manas Destanı'ndan bölümler okurlar. Bu gelenek, bahar bayramına destansı bir ruh katar ve millî kahramanlık hikâyelerinin yeni nesillere aktarılmasını sağlar. Kırgızistan'da müziğin Nevruz'daki bir diğer işlevi, ozan-baksı geleneğiyle nasihat ve kültürel değerleri aktarmaktır. *Akyınlar* (ozanlar) Nevruz toplantılarında doğaçlama şiirler, maniler söyler; baharın güzelliğini ve birlik mesajlarını dile getirirler. Halk oyunları ve sporlar açısından, Kırgızlar Nevruz'da at sırtında oynanan ulak tartysh (oğlak kapma, Kırgızların kökpar'ı) ve kız kuumay (kız kovalamaca) gibi oyunları düzenlerler. Gençler arasında geleneksel güreş müsabakaları yapılır, kazananlara ödülleri verilir. Yöresel kıyafetli Kırgız kadınları *elechek* adı verilen geleneksel başlıklarıyla halk dansları eder, *külçör* adlı bahar şarkılarını söylerler. Bunun yanı sıra Kırgızistan'da Nevruz kutlamaları, yalnızca kamusal törenlerle sınırlı kalmayıp aile ve mahalle ölçeğinde gerçekleştirilen geleneksel pratiklerle de yaşatılmaktadır.

Bayram arifesinde evlerin temizlenmesi, kırgınlıkların giderilmesi ve akraba ziyaretlerinin yapılması yeni yılın arınmış bir ruh hâliyle karşılanması gerektiği inancıyla ilişkilidir. Nevruz sofralarının önemli unsuru olan *sumolok* yemeği ise toplumsal dayanışmanın sembolik bir ifadesidir. Bu yemek,

kadınların gece boyunca ortaklaşa çalışması, maniler söylemesi ve dualar eşliğinde hazırlanmasıyla kolektif üretim ve paylaşım kültürünü güçlendirir. Ayrıca geleneksel at oyunları, güreş müsabakaları, halk dansları ve açık alan eğlenceleri aracılığıyla bozkır yaşamının tarihsel hafızası yeniden canlandırılır. Günümüzde Nevruz, Kırgız diasporası tarafından da farklı ülkelerde kutlanarak kültürel aidiyetin korunmasına katkı sağlamaktadır. Böylece bayram, geçmiş ile bugün arasında kültürel sürekliliği sağlayan; doğa, toplum ve inanç sistemini bütünleştiren yaşayan bir miras niteliği taşımaktadır.

Özbekistan: Çuvarë'den Kuk Samsa'ya Yedi Çeşit Bereket

Özbekistan'da *Nevruz Bayramı*, baharın ve yeni yılın başlangıcı olarak büyük coşku ile kutlanır. 21 Mart resmî tatil olup genellikle 21-22 Mart günleri ülke genelinde şenlikler düzenlenir. Özbek halkı Sovyet döneminde 1920'lerden itibaren yasaklanan Nevruz'u, 1988'de ilk kez yeniden açıkta kutlamış; 1992'de bağımsız Özbekistan hükümeti Nevruz'u ulusal bayram ilan etmiştir. Özbekistan'da resmî Nevruz törenleri her yıl farklı bir vilayette, ülke genelini temsil eden merkezi bir etkinlik olarak düzenlenir. 2009'da Semerkant'ta, 2018'de Buhara'da ülke çapında Nevruz kutlamaları gerçekleştirilmiştir. Bu törenlere Cumhurbaşkanı da katılır, halka hitaben konuşma yapar. Özbek liderler genelde Nevruz mesajlarında barış, dostluk ve yeni başlangıç vurgusu yapar. Örneğin Cumhurbaşkanı İslam Kerimov,

Nevruz'u millî uyanış günü olarak nitelemiştir. Halefi Şevket Mirziyoyev de her Nevruz arifesinde halkla birlikte ağaç dikme etkinlikleri yaparak bayramı çevre seferberliği ile birleştirmektedir. Özbekistan'da Nevruz, 2010'da Taşkent'te gerçekleştirilen Uluslararası Nevruz Festivali ile küresel ölçekte de tanıtılmıştır. Bu etkinliğe 50'ye yakın ülkeden temsilci katılmış; UNESCO uzmanları ise Özbek Nevruz geleneğini kapsamlı raporlarında olumlu biçimde değerlendirmiştir. Nevruz, Özbek halkı için millî kültürün en coşkulu ve köklü bayramlarından biridir. Baharın ilk gününde yaşanan birlik, dayanışma ve sevinç; yılın geri kalanına taşınan bir umut ve güç kaynağı olarak görülür.

Özbekistan'da da kutlamalar bir haftayı bulmaktadır. Çiçek demetleriyle gelen misafirlere kazan dolusu yemekler pişirilir. Açık havada kurulan sofrada sebze çuvarı, çelpek, çözme, yalpız ve samsa gibi yiyecekler topluca sunulur. Türk Dünyası'nın birçok yerinde olduğu gibi, Özbekistan'da da bayram sofrasına S ile başlayan yedi çeşit yiyecek koyma âdeti vardır. Bunlar: samsa, seb, sümelek, sebzi, sedene, seryağ ve süt gibi geleneksel yiyeceklerdir. Ayrıca Nevruz için yarma buğday, arpa, nohut, mısır, piring, maş ve fasulye gibi yedi çeşit yiyecek kattıkları, aşure de hazırlanır.

Özbekistan'da Nevruz hazırlıkları erkenden başlar. Mahallelerde temizlik kampanyaları yapılır, evler boyanır, yeni kıyafetler dikilir. Bayram sabahı insanlar birbirine Nevruz mübarek olsun diyerek selam verir. Bayramın en dikkat çekici unsurlarından biri topluca hazırlanan geleneksel yemeklerdir. Özellikle kadınlar bir araya gelerek büyük kazanlarda sumalak yapar; bu süreç gece boyunca türküler söyleyerek, dilekler tutarak ve sohbet ederek gerçekleştirilir. Sumalak karıştırılırken herkes sırayla kazanın başına geçer ve bolluk-bereket dileğinde bulunur. Bunun yanında *halim*, *plov*, *kuk samsa* ve bahar otlarından yapılan çeşitli yemekler hazırlanarak misafirlere ikram edilir.

Nevruz gününde Özbekistan'ın hemen her şehrinde bahar festivalleri olur. Başkent Taşkent'te geniş katılımlı yürüyüşler, konserler düzenlenir. Semerkant, Buhara, Hive gibi tarihi şehirlerde geleneksel gösteriler sahnelenir; *bahor kızları* (bahar kızları) adı verilen genç kızlar çiçeklerle donanmış kıyafetlerle sokaklarda dans eder. Erkekler yöresel kopkari (oğlak kapmaca) yarışları yapar; bu yarışları izlemek için meydanlarda binlerce insan toplanır. Yine Özbek güreşi *Kurash* turnuvaları Nevruz'un bir parçasıdır; kazanan pehlivanlara ödül olarak koç hediye edilmesi âdettendir.

Nevruz meydanlarında halk gösterileri düzenlenir. Güreş müsabakaları (*kurash*), atlı oyunlar, halk dansları ve akrobatik gösteriler bayram eğlencelerinin önemli parçalarıdır. Gençler arasında salıncak kurma geleneği de yaygındır; yüksek salıncakta sallanmanın yıl boyunca mutluluk ve sağlık getireceğine

inanılır. Bazı bölgelerde dilek ağaçlarına bez bağlama, akan su kenarlarında niyet tutma ve doğaya saygı ritüelleri de görülür. Ayrıca el sanatları panayırıları kurulum nakış, seramik, dokuma ve geleneksel kıyafetler sergilenir; böylece Nevruz aynı zamanda kültürel mirasın kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan bir halk festivali niteliği kazanır. Çocuklara hediyeler verilmesi, yaşlıların hayır duasının alınması ve ihtiyaç sahiplerine yardım edilmesi ise Nevruz'un paylaşma ve dayanışma ruhunu pekiştirir. Bu yönleriyle Özbek Nevruz'u, müzikten yemeğe, oyundan ritüele kadar hayatın bütün alanlarını kapsayan; baharın gelişini toplumsal hafıza, kültürel süreklilik ve ortak sevinç üzerinden yeniden kuran büyük bir halk bayramı olarak yaşatılmaktadır.

Türkmenistan: Ahal Teke Atlarının Rüzgarında, Ak Gözel Tadında

Tarihsel açıdan Türkmenistan bölgesinin Nevruz'la ilişkisine dair ilginç bulgular mevcuttur. Örneğin, Türkmenistan'ın Nisa antik kenti kazılarında, Nevruz törenlerini tasvir eden resimler ve motifler bulunmuştur. Aynı kazı alanında gün yüzüne çıkarılan MÖ 2. yüzyıla ait bir kemik kadeh üzerinde ise Nevruz'u simgelediği değerlendirilen figürler tespit edilmiştir. Bu buluntular, Türkmen topraklarında Nevruz'un çok eski çağlardan beri kutlandığını göstermektedir. Bu kültürel süreklilik, günümüz Türkmen toplumunun Nevruz'a atfettiği değeri daha da anlamlı kılar.

Türkmenistan'da Nevruz, devlet ideolojisinde de yerini almıştır. Merhum Devlet Başkanı Saparmurat Türkmenbaşı döneminde Nevruz, Milli Bahar Bayramı olarak kabul edilmiş ve her yıl belirli günlerde kutlanmak için halk takviminde yerini almıştır. Nevruz kutlamaları, ardından gelen Gurbanguli Berdimuhamedov döneminde daha da görkemli bir biçim kazanmıştır. Her yıl Nevruz'da düzenlenen toplu ağaç dikme kampanyaları, bu bayramın doğayla uyum içinde yaşama idealini ne denli içselleştirdiğinin somut bir göstergesidir. Nowruz Bayramı, Türkmenistan'da halkın öz kimliğinin, atadan kalma göreneklerinin ve doğa sevgisinin bir ifadesi olarak canlılığını korumaktadır. Resmî kutlamalarda, başkent Aşkabat'ta büyük bir Nevruz şenlik alanı oluşturulur. Nevruz yaylasy denilen özel alanda kurulan çadırlarda geleneksel Türkmen yaşamı sergilenir; halı dokumadan at oyunlarına kadar çeşitli gösteriler sunulur. Devlet başkanı ve diğer ülke temsilcileri de Nevruz kutlamalarında yerini alır. 2019 yılında Aşkabat'ta düzenlenen uluslararası Nevruz kutlamasına Türk devletlerinden heyetler iştirak etmiş, Nevruz'un kültürel diplomasi boyutu da vurgulanmıştır.

Türkmenistan'da Nevruz kutlamalarının merkezinde toplumsal dayanışma ve misafirperverlik kültürü önemli bir yer tutar. Bayram günlerinde aile büyükleri ziyaret edilir, küskünlüklerin sona erdirilmesi Nevruz'un manevi gerekliliklerinden biri kabul edilir. Türkmen sofralarının vazgeçilmez unsurlarından biri olan semeni (buğdaydan yapılan Nevruz yemeği) hazırlanır ve bolluk-bereketin simgesi olarak komşularla paylaşılır. Bunun yanında çeşitli etli pilavlar, çörekler ve geleneksel tatlılar hazırlanarak toplu ziyafetler düzenlenir. Özellikle kırsal bölgelerde at yarışları, güreş müsabakaları, halk oyunları ve müzikli eğlenceler düzenlenir. Bu etkinliklerin vazgeçilmez bir unsuru olan dutar eşliğindeki halk ezgileri ise baharın gelişini coşkuyla karşılar.

Türkmen mutfağında Nevruz'un simgesi, sümelek tatlısı ile yedi farklı tahıldan hazırlanan geleneksel yemeklerdir. Özbeklerdeki sumalak gibi Türkmenler de buğday filizinden koyu kıvamlı tatlı yaparlar; pişirirken kadınlar hep birlikte şarkılar söyler. Ayrıca *yedi tahl pilavı* pişirmek gelenekseldir. Bu pilava buğday, arpa, darı, mısır, nohut, fasulye ve pirinç gibi farklı hububat ile baklagiller eklenir; her aile hazırladığı pilavı komşularıyla paylaşır. Türkmenlerin *Ak Gözel* tatlısı da Nevruz sofralarında eksik olmaz. Nevruz günü, Türkmenler çeşitli oyunlar ve yarışmalar düzenler. *At yarışları* Türkmenistan'da millî spor sayılır ve Nevruz'da ülke genelinde at koşuları tertiplenir. Ahal Teke atlarının güzelliğini

sergileyen yarışlar, bayramın önemli bir parçasıdır. Bunun yanı sıra *güreş* (Göreş) turnuvaları, halk müziği konserleri yapılır. Türkmen halayları olan Kushtdepdi dansı, gençler tarafından el ele halka yapılarak icra edilir; bu dans UNESCO tarafından da Türkmenistan'ın kültürel mirası olarak tanınmıştır.

Nevruz, Türkmenistan'da aynı zamanda doğa ile insan arasındaki uyumun yeniden kurulmasını temsil eden sembolik ritüellerle de zenginleşir. Genç kızlar ve çocuklar çiçek toplayarak baharın gelişini karşılar, bazı bölgelerde ateş üzerinden atlama ve suyla arınma gibi eski Türk inanç sistemlerinden izler taşıyan uygulamalar sürdürülür. Türkmen halk inancına göre Nevruz gecesi edilen duaların kabul olacağına, ekilen tohumların ve yapılan işlerin yıl boyunca bereket getireceğine inanılır. Bu inanç doğrultusunda bayram boyunca güzel söz söylemek, çekişmelerden uzak durmak ve iyimser bir tutum sergilemek toplumsal bir gelenek olarak yerleşmiştir. Nevruz böylece Türkmenistan'da yalnızca mevsimsel bir dönüşümü değil, toplumsal yenilenmeyi, birlik ruhunu ve kültürel sürekliliği temsil eden önemli bir millî hafıza alanı olarak yaşatılmaktadır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti: Akdeniz'de Yanan Türk Dünyası Ateşi

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Osmanlı mirası Anadolu ile benzer bahar bayramı geleneklerini kısmen yaşatmıştır. 2010'lu yıllardan itibaren KKTC'de resmî düzeyde Nevruz etkinlikleri düzenlenmeye başlanmıştır. Özellikle 2013'ten bu yana her yıl mart ayında Türk Dünyası Nevruz Festivali adı altında organizasyonlar yapılmaktadır. Örneğin 2025 yılında Gazimağusa'da gerçekleştirilen Türk Dünyası Nevruz Festivali'ne Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve KKTC'den sanatçılar katılmış; tüm bu ülkelerin bayrakları birlikte dalgalanmıştır. Festival kapsamında her ülkenin

halk oyunları ekipleri sahne almış, müzik ve dans gösterileri sunulmuştur. Bu tür etkinlikler, KKTC'nin Türk Dünyası'nın ayrılmaz bir parçası olduğunu vurgulayan kültürel diplomasi örnekleridir. Nitekim 2022 yılındaki Nevruz kutlamalarında KKTC Cumhurbaşkanı Ersin Tatar, Azerbaycan Diaspora

Teşkilatı ile birlikte Girne’de düzenlenen şölene katılmıştır. Nevruz ateşini bizzat yakarak “Türk Dünyası ile gönül birliğimizi gösteriyoruz” diyen Tatar, bu törenin sembolik önemini açıkça ortaya koymuştur. KKTC’deki üniversitelerde okuyan çok sayıda Türkiye ve Orta Asyalı öğrenci bulunması da Nevruz kutlamalarını canlandırmaktadır. Her yıl Doğu Akdeniz Üniversitesi ve Yakın Doğu Üniversitesi, öğrencilerin geniş katılımıyla Nevruz şenlikleri düzenlemektedir. Bu şenliklerde farklı ülke öğrencileri kendi geleneksel gösterilerini sergiler, mutfak kültürlerini tanıtırlar. KKTC devlet yetkilileri de son yıllarda Nevruz mesajları yayınlamaya başlamıştır. Cumhurbaşkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı, 21 Mart’ta yayımladıkları mesajlarda Nevruz’u barış, dostluk ve baharın sembolü olarak tanımlamaktadır. Örneğin 2021’de KKTC Dışişleri Bakanlığı Nevruz mesajında Nevruz Bayramı’nın köklü Türk kültür ve geleneğinin parçası olduğu, KKTC’nin de bu ortak mirası yaşattığı belirtilmiştir. Bu açıklamalar, uluslararası tanınma mücadelesi sürdüren KKTC’nin Türk Dünyası ile ortak kültürel paydaları ön plana çıkarma çabasının bir yansıması olarak da değerlendirilebilir. KKTC’de Nevruz, Türkiye’nin ve genel olarak Türk Dünyası’nın kültürel bir yansıması olarak son yıllarda önem kazanmıştır. Resmî ve sivil girişimlerle Nevruz kutlamaları kurumsallaşmakta; Böylece Nevruz, Ada Türklerinin kültürel kimliğinde giderek daha belirgin bir yer edinmektedir. “Ne mutlu Türk’üm diyene” özdeyişinin sıkça dile getirildiği KKTC Nevruz törenleri, coğrafi uzaklıklara karşın ortak bir bayramın gönülden paylaşılacağını gösteren anlamlı bir örnektir.

Macaristan: Tuna Boylarında Hun-Türk Mirasıyla Bahar Sevinci

Macaristan, tarihi bağları ve günümüzde Türk Devletleri Teşkilatı’ndaki gözlemci üyeliği dolayısıyla Türk Dünyası ile yakın ilişki içindedir. Macar halkının ataları arasında Hunlar ve bazı Türk boyları bulunduğu dair tarihi görüşler, Macaristan’ın Türk Dünyası’na kültürel birlikteliğinin ve yakınlığının temelini oluşturur. Her ne kadar Macaristan’da Nevruz geleneksel bir bayram olarak kutlana gelmemiş olsa da son yıllarda Türk konsepti içinde Macaristan da Nevruz etkinliklerine dâhil olmaktadır. Örneğin 2014 yılında Budapeşte’de Türk kültürüne ilgi duyan sivil toplum kuruluşları ilk kez küçük çaplı bir

Nevruz şenliği düzenleyerek Türk ve Orta Asya toplumlarıyla dayanışma göstermişlerdir. Macaristan'ın resmî düzeyde Nevruz ile buluşması ise gözlemci üye olduğu Türk Konseyi/Türk Devletleri Teşkilatı platformu üzerinden olmuştur. 2023 yılı mart ayında Macaristan'ın ev sahipliğinde Budapeşte'de gerçekleştirilen TDT Devlet Başkanları Gayri resmî Zirvesi, tam da Nevruz temasıyla toplanmıştır. Bu zirvede Cumhurbaşkanı Viktor Orbán, konuk devlet başkanlarını Macaristan'da ağırlamış ve baharın gelişi onuruna Budapeşte'de sembolik bir Nevruz ağacı dikimi gerçekleştirilmiştir. Zirve sonunda imzalanan bildiri de Nevruz'un Türk Dünyası'nın ortak kültürel mirası olduğu vurgulanmıştır.

Yine aynı zirvede Cumhurbaşkanımızın önerisiyle, 21 Mart gününün TDT Nevruz Anma ve Kutlama Günü olarak her yıl ortak etkinliklerle idrak edilmesi kararı kabul edilmiştir. Bu karara Macaristan da destek vermiştir. Böylece Macaristan, Türk Dünyası'nın bayramını paylaşarak kültürel iş birliğine katkıda bulunmaktadır. Nitekim Macaristan Dışişleri Bakanlığı'nın 2021'de yayınladığı bir mesajda Nevruz'un binlerce yıldır Avrasya'nın çeşitli halklarını birleştiren bir değer olduğu, Macaristan'ın da bu ortak mirasın parçası olmaktan memnuniyet duyduğu ifade edilmiştir. Budapeşte'de faaliyet gösteren *Türk Macar Dostluk Derneği* gibi kuruluşlar, her yıl mart ayında Nevruz resepsiyonları veya kültürel programlar organize etmektedir. Bu etkinliklerde Türkiye ve Orta Asya ülkelerinin Macaristan büyükelçilikleri bir araya gelip Nevruz sofrası kurmakta, geleneksel müzik ve dans gösterileri sunulmaktadır. Macar halkından da bu etkinliklere katılımlar artmaktadır. Özellikle tarihi Hun-Türk bağlarına meraklı bazı Macar gruplar, Nevruz'u Hunların bahar bayramı olarak da kabullenip sembolik kutlamalar yapmaya başlamışlardır. Macaristan'da Nevruz tarihsel bir gelenek olmamakla birlikte, günümüzde Türk Dünyası'yla kültürel yakınlaşma çerçevesinde önem kazanan bir olgu haline gelmiştir. Macaristan Başbakanı Orbán'ın da vurguladığı üzere ülkesinin coğrafi konumu Doğu ile Batı'nın buluşma noktasıdır. Nevruz da işte bu buluşmanın sembollerinden biri olarak Macaristan-Türk Dünyası ilişkilerine sıcaklık katmaktadır. Macaristan'ın TDT gözlemciliği, Nevruz gibi ortak değerlerin paylaşımıyla sembolik olmaktan çıkıp işleyen ve derinleşen bir ortaklığı temsil etmektedir.

Kökleri Birleştiren Gelenekler: Bin Yıllık Hafızanın Sembolleri

Bugün Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan'da Nevruz, aynı kültürel kökten beslenen ancak her toplumun tarihi tecrübesi ve yerel renkleriyle zenginleşmiş çok katmanlı bir ritüeller bütünü olarak yaşatılmaktadır. Nevruz, yalnızca bir bahar eğlencesi değil; toplumsal barışın yeniden tesis edildiği, küslerin barıştırıldığı, dayanışma kültürünün (imece geleneğinin) en güçlü biçimde ortaya çıktığı ve kültürel hafızanın müzik, halk oyunları, sözlü anlatılar ve geleneksel mutfak aracılığıyla yeni kuşaklara aktarıldığı sembolik bir hafıza mekânıdır. Ateş üzerinden atlama, suyla arınma, ev temizliği, yeni elbiseler giyme, bereket sofraları kurma ve doğanın yeniden dirilişini kutlama gibi uygulamalar; insanın tabiatla uyumunu yeniden kurmasını temsil eder. Nevruz kutlamaları aynı zamanda iyiliği simgeleyen ışığın, karanlığı ve kötülüğü yenmesini

ifade eden kozmik bir yenilenme anlayışını da yansıtır. Nevruz'un inanç boyutu zaman içerisinde Semitik ve İslami anlatılarla iç içe geçerek zenginleşmiştir. Halk inanışlarına göre Nevruz; ilk insan Hz. Âdem'in yaratıldığı ve Hz. Havva ile bulunduğu gün, Hz. Yunus'un balığın karnından kurtularak özgürlüğüne kavuştuğu gün, Hz. Musa'nın asasıyla Kızıldeniz'i yararak kavmini selamete ulaştırdığı gün olarak kabul edilir. Aynı şekilde Nevruz'un, Hz. Muhammed'e peygamberlik müjdesinin verildiği gün olduğuna, kutsal yolculuklarla ilişkilendirildiğine ve bereketin yeryüzüne yayıldığı zamana işaret ettiğine inanılır. Türk-İslam geleneğinde ayrıca Hz. Ali'nin doğumu, Hz. Fatıma ile evliliği ve hilafet makamına gelişi de Nevruz günüyle ilişkilendirilerek bu tarihe manevî bir kutsiyet atfedilmiştir. Bu anlatılar Nevruz'u yalnızca mevsimsel bir dönüşüm değil, aynı zamanda ilahî rahmetin ve yeniden başlangıcın sembolü hâline getirmiştir.

Nevruz geleneği, Türk halklarının eski inanç ve kültürlerine dair pek çok iz barındırır. Bu bayram etrafındaki ritüeller incelendiğinde *atalar kültü*, *ateş-su kültü*, *toprak kültü* ve *kurt (bozkurt) kültü* gibi kadim motiflerin günümüze dek yaşatıldığı görülür. Örneğin, Türklerin atalarına hürmet geleneği Nevruz'da büyüklerin, aksakallıların ziyaret edilmesi, onların hayır duasının alınması şeklinde kendini gösterir. Kimi bölgelerde Nevruz sabahı ilk iş olarak aile büyüklerinin veya manevî şahsiyetlerin (ermişlerin, yarıların) türbelerini ziyaret etmek âdettendir. Nitekim 19. yüzyıl Semerkant'ında halkın Nevruz günü önce camilere gidip dua ettiği, ardından evliyaların mezarlarına ve kutsal olduğuna inanılan su kaynaklarına ziyaretler yaptığı kaydedilmiştir. Türk dünyası açısından Nevruz, ortak tarihî hafızanın ve kültürel sürekliliğin en güçlü simgelerinden biridir. Anadolu'dan Türkistan bozkırlarına, Kafkasya'dan Altaylara kadar geniş bir coğrafyada aynı ad, benzer ritüeller ve ortak sembollerle kutlanması; Türk topluluklarının kültürel birlik ve kök birliğini açık biçimde ortaya koymaktadır.

Nevruz sofralarında paylaşılan aş, yakılan ortak ateş, söylenen türküler ve oynanan geleneksel oyunlar; farklı devlet sınırları içinde yaşayan Türk halklarının aslında aynı medeniyet havzasına ait olduğunun canlı göstergesidir. Bu yönüyle Nevruz, yalnız geçmişten miras kalan bir bayram değil; Türk dünyası arasında kültürel dayanışmayı güçlendiren, ortak kimlik bilincini pekiştiren ve gelecek kuşaklara birlik, bütünlük ve kardeşlik ideali aktaran evrensel bir kültür köprüsü niteliği taşımaktadır. Onlardan bazıları şöyledir:

Ateş ve Su: Arınmanın ve Dirilişin Tılsımı

Ateşin temizleyici, günahlardan arındırıcı ve kötü ruhları uzaklaştırıcı gücüne olan inanç, her Türk topluluğunda yakılan devasa Nevruz ateşleriyle (tongal) devam etmektedir. Ateşe verilen önem ise Şamanizm döneminden kalma bir gelenektir. Orta Asya Türklerinde *ocak (ateş) kültürü* o kadar güçlüdür ki, yeni evlenen gelinin eşinin evine girmeden önce mutlaka ocağa yağ atarak selamlama yapması (*ateşe gelin alma*) gereklidir; gelin ateşin huzurunda eğilip dua eder, bu ocağı benimsediğini ifade eder. Bu ritüel, günümüzde dahi Kırgızlar başta olmak üzere bazı Türk topluluklarında sürmektedir. Aynı şekilde Yakut (Saha) ve Altay Türkleri geleneksel inançlarında *Od İyesi* (ateş ruhu) kavramına sahiptir ve çakmak taşıyla elde edilen ilk ateşi kutlu sayarlar. Bu inanışlar Nevruz ateşi yakma geleneğine de yansımıştır; ateş, kötü ruhları uzak tutan, yeni yıla

aydınlık getiren kutsal bir unsur olarak görülür. Batı Trakya Türklerinin eski bir ritüeline göre köyün ileri gelenleri her yıl bir canlı ateş yakar; tüm köylüler evlerindeki ocakları söndürüp bu yeni kutsal ateşten pay alarak ocaklarını yeniden yakarlar, böylece köyün tüm ocakları aynı kaynaktan türemiş olur. Bu örf, topluluğun birliğini ve ateşin arındırıcı gücüne olan inancı gösterir.

Nevruz ateşi etrafında şekillenen arınma ve korunma ritüelleri, yalnızca Azerbaycan ve Anadolu ile sınırlı olmayıp Türk dünyasının çok geniş bir coğrafyasına yayılmış ortak bir inanç sisteminin devamı niteliğindedir. Bu bağlamda ateş, eski Türk kozmolojisinde sadece fiziksel bir unsur değil; kutsallık, yaşam gücü ve yeniden doğuşun sembolü olarak kabul edilmiştir. Orta Asya Türk topluluklarında Nevruz gecesi yakılan ateş, özellikle Kazak, Kırgız, Özbek ve Türkmen kültürlerinde toplumsal arınmanın merkezi unsurlarından biridir. Kazaklarda Nevruz (Naurız) akşamında yakılan ateşin üzerinden atlama geleneği geçmişte “alastau” adı verilen arındırma pratiğiyle ilişkilendirilir. *Alas, alas!* sözleri eşliğinde ateş veya tütsü dumanı üzerinden geçirilerek insanların, hayvanların ve hatta çadırın kötü ruhlardan temizlendiğine inanılmıştır. Bu uygulama, ateşin koruyucu ruhsal gücüne duyulan inancın açık bir yansımasıdır.

Nevruz gecesinde yakılan *Nevruz ateşi*, Türk inançlarına göre arındırıcı ve koruyucu bir işleve sahiptir. Eski Türkler ateşi kutsal ve temizleyici görmüş; ateşin üzerinden atlayarak veya kor halindeki iki ateş arasından geçerek kötü ruhlardan arınacaklarına inanmışlardır. Bu inanın izleri bugün de birçok Türk topluluğunda yaşamaktadır. Nevruz’un arifesinde veya akşamında büyük şenlik ateşleri yakılır, genç yaşlı herkes niyet tutarak ateş üzerinden atlar. Azerbaycan gibi kimi geleneklerde Nevruz’dan önceki son çarşamba akşamı Od çərşənbəsi olarak kutlanır ve mutlaka ateşten atlanır. Anadolu’da da *mart dokuzunda ateşten atlama* yaygın bir halk âdeti olarak bilinmektedir. Bu pratik, ateşin kötü enerjileri yok ettiği ve bahara arınmış olarak girildiği inancını yansıtır. Ateşin üzerinden atlamak, *dertlerim yansın, dermanım gelsin, ağırlığım uğurluğum ateşe* şeklindeki dualarla bir önceki yılın hastalıklarından ve olumsuz enerjilerinden fiziksel ve ruhsal bir arınma (purification) ritüelidir. Azerbaycan’da Nevruz’dan önceki dört çarşamba (Su, Od, Yel ve Torpaq Çərşəmbəsi) kutlamalarının en coşkulularından olan Od Çərşəmbəsi’nde ve Ahir Çərşəmbə’de bu ritüel zirveye çıkar. Batı Trakya’da köyün ileri gelenlerinin yaktığı canlı ateşten tüm köylülerin evlerine kor taşması, toplumsal birliğin ateş sembolizmi üzerinden inşasıdır.

Kırgızlarda Nevruz öncesinde evlerin ve avluların temizlenmesiyle birlikte ateş yakılması yaygındır. Ateş çevresinde toplanan insanlar eski yılın uğursuzluklarının geride bırakıldığına inanır; özellikle çocukların ateş çevresinde dolaştırılması onların nazardan ve hastalıklardan korunması amacı taşır. Bazı bölgelerde ateşten alınan külün ev girişine serpilmesi bereket çağırıcı bir uygulama olarak görülür. Özbekistan'da Nevruz şenliklerinde büyük meydan ateşleri yakılması eski şehir kültüründe önemli yer tutar. Semerkant ve Buhara çevresinde gençlerin ateş üzerinden atlayarak "eski yılın gamını bırakma" inancını sürdürdükleri bilinmektedir. Ateşten atlama burada aynı zamanda gençlik, cesaret ve yeni başlangıçların sembolik ilan niteliği taşır. Türkmenistan'da Nevruz kutlamalarında ateş, özellikle göçebe geçmişin izlerini taşır. Köy meydanında yakılan ateşin çevresinde dönülmesi ve ateşten alınan közün eve götürülmesi, o yıl ocağın sönmeyeceği ve haneye bolluk geleceği inancıyla ilişkilidir. "Ocak" kavramının Türk kültüründe soyun ve aile devamlılığının sembolü olması bu pratiğe derin anlam kazandırır.

Altay, Tuva ve Saha (Yakut) Türklerinde ise ateş kültü daha eski şamanistik katmanları muhafaza eder. Bahar törenlerinde ateşe yağ veya süt serpmeye geleneği, ateş ruhunu memnun ederek doğanın uyanışını destekleme düşüncesine dayanır. Ateşe saygısızlık etmek tabu kabul edilir; ateş canlı bir varlık gibi algılanır. Balkan Türklerinde de benzer uygulamalar görülür. Batı Trakya ve Bulgaristan Türk köylerinde Nevruz veya mart başı törenlerinde yakılan ateşten alınan korların ev ocaklarına taşınması, topluluk içindeki birlik ve ortak kader anlayışını güçlendiren sembolik bir paylaşım ritüelidir. Böylece tek bir kutsal ateş, bütün köyün ortak yaşam enerjisine dönüşür.

Nevruz ritüellerinin bir diğer önemli unsuru sudur. Türk kültüründe su, hayat kaynağı ve saflık simgesidir. Bu nedenle bahar bayramında su ile arınma gelenekleri görülür. Örneğin Anadolu ve Orta Asya'nın bazı bölgelerinde yılın son çarşamba sabahı kadınlar ve gençler akarsuların kenarına gidip *suya selam verir*, yüzlerini soğuk suyla yıkarlar. Bunun, yeni yılın sağlık ve güzellik getireceğine inanılır. Kimi yerlerde Nevruz arifesinde herkesin banyo yapması veya baştan aşağı su dökmesi âdeti de aynı inancın eseridir. Su gibi *toprak* da Nevruz ritüellerinde yer alır; örneğin Kırgız, Kazak ve Anadolu köylerinde bahar temizliği yapıldıktan sonra evin eşğine toprak serpilir ya da tarlada yakılan ateşin küllerinin saçılması bereket getirecek bir büyü olarak görülür. Ateş ve su kültü etrafında şekillenen bu uygulamalar, Türklerin tabiatla uyum içinde yaşama ve doğanın döngüsüne saygı anlayışını aksettirir.

Tüm bu ritüellerin ortak paydası, *arınma, canlanma, birlik ve bereket* temalarını işlemeleridir. Nevruz sayesinde insanlar evlerini temizleyip yeni giysilerle tazelenir, ateş ve su ile sembolik olarak kötülüklerden arınırlar, sofralar donatıp paylaşarak bolluğa niyet ederler. Aile büyükleri, komşular, eş-dost ziyaret edilir; küsler barıştırılır, böylece toplumsal barış yeniden tesis edilir. Nevruz, geçmişten geleceğe kültürel sürekliliği sağlayan bir *yenilenme* ritüelidir. Özellikle tarımla uğraşan toplumlar için Nevruz, bahar ile birlikte tarlaya, işe başlama zamanını da müjdelemektedir. Su kültü ise yeniden dirilişi, bereketi ve saflığı temsil eder. Nevruz sabahı gün doğmadan akarsuların, çeşmelerin kenarına giderek suya selam vermek, yüzü taze ve soğuk suyla yıkamak, evin eşiğine ve ahırlara su serpmek, Anadolu'da ve Orta Asya'da yaygın bir yenilenme pratiğidir. İnsanlar suya girerek veya suyu evlerine taşıyarak yeni yılın bereketli ve aydınlık geçeceğine inanırlar. Tüm bu örnekler göstermektedir ki Nevruz ateşi, Türk dünyasında yalnızca baharı karşılayan folklorik bir unsur değil; kötülükten arınma, sağlık dileme, bereket çağırma ve toplumsal dayanışmayı yeniden kurma işlevlerini bir arada taşıyan kadim bir kültürel mirastır. Ateş üzerinden atlama pratiği, bireysel arınmayı kolektif yenilenmeye dönüştürerek eski yıl ile yeni yıl arasında sembolik bir eşik oluşturur. Böylece Nevruz ateşi, Türk kültüründe hem kozmik düzenin hem de toplumsal sürekliliğin yeniden tesis edildiği kutsal bir geçiş ritüeli olarak varlığını sürdürmektedir.

Yemek: Sümelekten Nevruz Çorbasına Bereket Sofraları

Özel yemekler ve paylaşılan sofralar, Nevruz'un vazgeçilmez bir parçasıdır. Türk Dünyası'nın hemen her yerinde Nevruz'da bereketi simgeleyen yemekler hazırlanır. Orta Asya'da yedi türlü malzemeyle yapılan *Nauryz kozhe* (nevruz çorbası) Kazak ve Kırgız sofralarının baş tacıdır. Özbek ve Türkmen geleneklerinde ise buğday filizinden saatlerce kaynatılarak yapılan tatlı *Sumalak/Sümelek* önemli bir ritüeldir; imece usulüyle kazanlar dolusu hazırlanan sumalak, baharın bereketine işaret eder. Anadolu ve Azerbaycan'da Nevruz sofrasında *yedi çeşit* öge bulundurma âdeti yaygındır (örneğin Osmanlı

sarayında yedi sin geleneği olarak süt, sirke, simit, su gibi s harfiyle başlayan yedi gıda tepsiye konulurdu). Azerbaycan'da ayrıca bayram için özel tatlılar (şekerbura, pakhlava vb.) pişirilir, buğday çimlendirip süslenen *semeni* tepsileri hazırlanır. Birçok yerde renkli yumurtalar kaynatılıp boyanır; çocuklar arasında yumurta tokuşturma oyunları düzenlenir. Hatta Azerbaycan'da küçük çocuklar kapı kapı dolaşarak şeker ve hediye toplar.

Sümelek (Sumalak): Özbekistan, Kırgızistan ve Türkmenistan'da Nevruz'un sembol tatlısıdır. Filizlendirilmiş buğdayın ezilmesiyle elde edilen suyun, un ve yağ eklenerek dev kazanlarda saatlerce (genellikle 24 saat) durmaksızın karıştırılarak kaynatılmasıyla yapılır. Bu işlem sırasında kadınlar maniler söyler, dualar eder. Kırgız halk inancına göre Su ve Melek kelimelerinin birleşiminden adını alan bu yemek, şifalı bir cennet taamıdır. Kazanın dibine tutmaması için atılan 7 adet taşın, yemeği yiyenlere şans getirdiğine inanılır.

Nauryz Köje (Nevruz Çorbası): Nauryz Köje'nin hazırlanmasında kullanılan yedi unsur, Türk kozmolojisinde kutsal kabul edilen "yedi" sayısı ile doğrudan ilişkilidir. Bu sayı; göğün katları, haftanın günleri, yaşam döngüsü ve insanın varoluş aşamalarını temsil eden bütünlük anlayışını simgeler. Çorbanın içeriği bölgelere göre değişebilmekle birlikte genellikle et (çoğunlukla at veya koyun eti), su, tuz, yağ, un veya darı/buğday gibi tahıllar, süt ya da ayran ve bazen kuru bakliyatlar kullanılır. Böylece göçebe yaşamın temel besin kaynakları tek kaptaki birleşmiş olur. Nevruz günü evlerde kazanların özellikle dolu tutulmasına özen gösterilir. Kazanın taşacak kadar dolu olması, yeni yılın bereketli geçmesi dileğini ifade eder. Bu nedenle çorbanın az hazırlanması uğursuzluk sayılmıştır. Geleneksel anlayışa göre yılın ilk günü sofranın zengin olması, yılın geri kalanının da bolluk içinde geçeceğine işaret eder. Çorba yalnızca aile içinde tüketilmez; komşulara, yolculara ve ihtiyaç sahiplerine mutlaka ikram edilir. Bu uygulama, Kazak toplumunda önemli bir değer olan konukseverlik (qonaqжайлық) anlayışının Nevruz'daki en görünür tezahürlerinden biridir.

Nauryz Köje içmek, sembolik olarak eski yılın kıtlığını geride bırakıp yeni yılın bereketine ortak olmak anlamına gelir. Bazı bölgelerde gençler ve çocuklar ev ev dolaşarak Nauryz Köje içer ve ev sahibine iyi dileklerde bulunur. Bu gelenek, toplumsal bağların yenilenmesini ve kuşaklar arası kültürel aktarımı güçlendiren ritüel bir ziyaret biçimi olarak değerlendirilir. Ayrıca Nauryz Köje'nin kıştan bahara geçişi temsil eden arındırıcı bir yemek olduğuna inanılır. Uzun ve zorlu bozkır kışının ardından tüketilen bu besin hem fiziksel hem de sembolik anlamda yenilenmeyi ifade eder. Eski inanışlara göre bu çorbadan içen kişinin yıl boyunca sağlıklı ve güçlü olacağı düşünülür.

Semeni: Azerbaycan, İran Türkleri ve Türkmenistan'da buğday veya mercimeğin islatılıp çimlendirilmesiyle hazırlanan, kırmızı kurdelelerle süslenen tepsilerdir. Tabiatın yeşermesini, üretkenliği ve umudu sembolize eder.

Heft Sin (Yedi S) ve Kavut: Anadolu ve Kafkasya'da sofrada S harfiyle başlayan 7 gıdanın (Süt, Simit, Sirke, Su, Soğan, Sarımsak, Sumak vb.) bulundurulması âdeti yaygındır. Doğu Anadolu'da ise arpa ve buğdayın kavrulmasıyla Kavut hazırlanır. Bu kavutun bir kısmı Hızır'ın payı olarak ayrılır; Hızır'ın gece gelip elini veya kamçısını bu kavuta değdirerek evi bereketlendireceğine inanılır.

Oyunlar, Bozkırın Yiğitlik ve Eğlence Meydanı

Eğlenceli halk oyunları, yarışmalar ve maniler de Nevruz coşkusunun parçasıdır. Eski devirlerden beri bahar şenliklerinde ata sporu yarışmaları yapılması bir gelenektir. Bugün de Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan gibi ülkelerde Nevruz kutlamalarında at koşuları, atlı oyunlar (örneğin ulak tartış veya kız kovalamaca gibi), güreş müsabakaları düzenlenir. Panayır alanlarında ip cambazları, halk ozanları, ateşbazlar marifetlerini sergileyerek Nevruz kalabalığını eğlendirir. Türkiye ve Azerbaycan'da meydanlarda halk oyunları ekipleri gösteriler yapar; yöresel kostümler giyilerek halkın da katıldığı halay, kasap havası, lezginka gibi oyunlar oynanır. Nevruz gecesi genç kızların toplanıp maniler eşliğinde fal bakmaları da birçok bölgede görülür - mesela Anadolu'da Mart 9'u gecesi kızlar su dolu kaplara yüzük atıp mani çekerler, çıkan maniyi yüzüğün sahibine yorumlarlar ki bu, bahar vesilesiyle eğlenceli bir kısmet falıdır.

Türkistan'da, Uygur, Özbek, Kırgız, Kazak ve Türkmenler arasında benzer eğlencelik oyunlar dikkati çeker. Güreş, at yarışları, cirit, sinsin gibi yarışlar ve gösteriler düzenlenir. Türkistan'da oynanan millî oyunların başında yer alan kökbörü oyununa oğlak/ulak, buzkaşı, köpkari, kökpar, kükbar gibi isimler de verilir. Bu oyunların bir kısmı ise geleneksel Türk seyirlik oyunlarıdır. Halk âşıkları, ozanlar, akınlar, Manasçılar, birbirleriyle atıştıkları gibi kendi eserlerini de icra ederlerdi. Yerel eğlencelere de yer verilen bu eğlence ortamında gençler kendi aralarında mani atıştırırlar. Baharın coşkusu, dinamik ata sporlarıyla bedensel bir şölene dönüşür. Kırgızistan ve Kazakistan'da *Kökbörü* (atlıların oğlak kapma mücadelesi), cirit atma, güreş, kılıç sallama ve kız kovalamaca gibi oyunlar düzenlenir. Kazakistan'da Nevruz (Naurız) kutlamaları, baharın gelişini simgelemekle kalmaz; aynı zamanda toplumsal dayanışmayı ve göçebe kültürün mirasını canlı tutan geleneksel oyunlarla renklenir. Bu oyunlar yalnızca gençlerin fiziksel ve toplumsal gelişimine katkı sağlamakla kalmaz; aynı zamanda bozkır savaşçılığı ve binicilik geleneğinin kuşaktan kuşağa aktarılmasına da zemin hazırlar. Nevruz meydanlarında en çok dikkat çeken oyunlardan biri Kökpardır. Atlı sporcuların yerdeki oğlak postunu kaparak belirlenen hedefe ulaştırmaya çalıştığı bu oyun, güç, cesaret ve binicilik ustalığını ön plana çıkarır. Benzer şekilde, eğlenceli bir gençlik oyunu olan Kız Kuu, yani "kızı yakala" oyununda erkek binici, kadını yakalamaya çalışırken, yakalayamazsa kız erkeği kamçıyla kovalar; bu oyun gençler arasında sosyal iletişimi ve evlilik çağındaki bireylerin tanışmasını simgeler.

Güç ve onurun sembolü olan Kazakça Küres yani geleneksel güreş de Nevruz kutlamalarının vazgeçilmez parçasıdır; rakibi yere düşüren kazanır ve kazananlara genellikle hediyeler verilir. Çocuklar ve yetişkinler tarafından oynanan Asık Atu ise zekâ ve beceriyi geliştiren bir oyundur; koyun veya keçi kemiklerinden yapılan asıkları hedefe vurarak düşürmek amaçlanır. Toplumsal birlik ve kolektif gücü simgeleyen Arkan Tartıs, yani halat çekme oyunu ise köyler, mahalleler veya farklı yaş grupları arasında büyük bir coşkuyla oynanır. At üstünde yapılan güreş oyunu Audaryspak ise göçebe savaşçı geleneğini doğrudan yansıtır; iki binici birbirini attan düşürmeye çalışır ve büyük ustalık ile denge gerektirir. Bu oyunlar, Nevruz'un Kazakistan'daki kutlamalarını sadece bir bayram eğlencesi olmaktan çıkarıp, toplumsal bir ritüel, kültürel miras ve gençlerin eğitimi için canlı bir sahneye dönüştürür. Her oyun, hem geçmişin değerlerini hem de toplumsal bağları pekiştirerek baharın gelişini anlamlı kılar. Türkmenistan'da safkan Ahal Teke atlarıyla yapılan akrobatik atlı gösteriler Nevruz şenliklerinin zirvesidir. Anadolu ve Azerbaycan'da ise halaylar çekilir, baca baca geleneğiyle çocuklar kapı kapı dolaşıp pay (şeker, boyalı yumurta) toplar ve yetişkinler yumurta tokuşturma yarışmaları yaparak baharın gelişini kutlarlar.

Müzik: Dombra ve Kopuzun Tellerinde Bahar Ezgileri

Nevruz kutlamaları, müzik ve dans olmadan düşünülemez. Türk Dünyası'nda Nevruz, müzikal açıdan da zengin bir mirasa sahiptir. Bu bayramda müzik, sadece eğlence unsuru olmanın ötesinde *sözlü kültürün taşıyıcısı ve ortak kimliğin sembolik anlatıcısı* olarak öne çıkar. Türk Devletleri'nin her birinde Nevruz'a özgü müzikli ritüeller ve geleneksel çalgılar bulunmaktadır. Orta Asya ve Anadolu bozkır kültürünün mirası olan kopuz türevi sazlar ve nefesli çalgılar bu bayramda başrolü oynar. Özellikle dombra, komuz, dutar, kıl kopuz, balaban, karnay, davul-zurna gibi geleneksel çalgılar Nevruz şenliklerinin vazgeçilmez enstrümanlarıdır. Kazak ve Kırgız halkları, baharın gelişini coşkulu dombra ve komuz ezgileriyle kutlar; yiğitlik destanlarını, bahar şarkılarını bu tellerle dile getirir. Özbek ve Türkmenler dutar ve karnay eşliğinde nevrüz şarkıları söyler, Uygurlar dap (tef) ve rawapla şenlenir. Azerbaycan'da tar, kamança, balaban ve gaval gibi çalgılar millî Nevruz müziklerinde öne çıkar. Türkiye'de ise davul-zurna ile halaylardan bağlama ile türkülere uzanan geniş bir Nevruz müzik kültürü vardır. Nevruz şenliklerinde sıkça duyulan dombra, Kazakların millî telli çalgısıdır. Kısa melodilerle halk hikâyelerini ve doğa temalarını anlatır. Kobyz ise, geleneksel yaylı bir çalgıdır; ritüel veya törensel bağlamda kutsal sayılır. Bu çalgılarla yapılan gösteriler, mevsim değişimini ve doğanın uyanışını simgeler.

TÜRK DÜNYASININ ORTAK MİRASI **NEVRUZ**

Aşıq Geleneği (Aşıklar): Aşıklar, halk şairleri ve müzisyenleri olarak, dombra eşliğinde hem şiir hem de hikâye anlatırlar. Nevruz sırasında, doğanın yeniden doğuşunu, iyiliği ve toplumsal birliği anlatan ezgilerle şenliklere eşlik ederler.

Koro ve Dans Gösterileri: Büyük şehirlerde, özellikle Almatı ve Nur-Sultan'da resmî Nevruz törenlerinde çocuk ve gençlik koroları, halk şarkıları ve dans gösterileri sunar. Gösteriler genellikle geleneksel Kazak kostümleriyle yapılır ve temelde baharın gelişini, bereketi ve toplumsal uyumu vurgular. Kazakistan'da Nevruz Bayramı sırasında müzik, yalnızca eğlence aracı değil, toplumsal bağları ve ritüel anlamı güçlendiren merkezi bir unsur olarak öne çıkar; halk, dombra ve kobuz eşliğinde topluca şarkılar söyleyip dans eder, aşıkların ezgileriyle doğayı ve bereketi selamlar, at yarışları ve kokpar gibi oyunlarda davul ve düdükle ritim tutarak coşkuyu artırır, sofralar hazırlanırken

hafif melodilerle manevi bağ kurar ve günümüzde modern enstrümanlarla yapılan performanslarla geleneksel ile çağdaş harmanlayarak toplumsal birliği, kültürel sürekliliği ve baharın gelişini kutlar.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Nevruz zamanında yakılan yöresel türküler, semahlar ve deyişler bu geleneğin parçasıdır. Örneğin Tunceli bölgesinde Alevi-Bektaşî gelenekli dualı deyişler ve semahlar, Nevruz kutlamalarına mistik bir hava katarak baharın kutsallığını vurgular. Azerbaycan'da her yıl Nevruz bayramında Devlet Halk Dansları Topluluğu ve Millî

Orkestra, tar ve saz eşliğinde özel repertuarlar sunar. Orta Asya Türk cumhuriyetlerinde meydanlara kurulan sahnelerde halk müziği konserleri, folklor ekiplerinin dans performansları gün boyu sürer. Özellikle genç nesillere Nevruz kültürünü aktarmak için okullarda bahar temalı şarkılar öğretilmekte, çocuk koroları gösteriler yapmaktadır. Kırgızistan'da ilkokullarda çocuklara Nevruz vesilesiyle komuz çalmayı içeren müzik eğitimleri verildiği ve bayram şarkılarının öğretildiği kaydedilmiştir. Bu sayede Nevruz'un müzik geleneği yeni kuşaklara aktarılmaktadır.

Müziğin Nevruz'daki bir diğer rolü, destanlar ve hikâyelerin yaşatılmasıdır. Kırgızistan'da dünyaca ünlü Manas Destanı, Nevruz döneminde özel önem taşır; *Manasçı* adı verilen ozanlar bahar şenliklerinde kopuz eşliğinde Manas'ın bölümlerini seslendirerek hem bayram coşkusunu hem ulusal kahramanlık anlatılarını taze tutarlar. Benzer şekilde Kazak ozanlar (akınlar) Nevruz toplantılarında atışma (âytys) geleneğini icra ederek doğaçlama şiirlerle halka seslenir. Azerbaycan klasik müziği *Muğam* içinde de Nevruz'a atıflar bulunur; örneğin muğam repertuarında *Novruz-i Revande* adlı bölüm baharın gelişini konu alır ve bayram vesilesiyle icra edilir. Anadolu'da da Nevruz'u tema alan halk türküleri, maniler ve hatta bazı modern şarkılar mevcuttur. TRT repertuarında Nevruzum geldi gibi türküler, halk oyunları eşliğinde yayımlana gelmiştir.

Edebiyat: Şiirlerde ve Efsanelerde Çiçek Açan Sözler

Halk edebiyatından divan edebiyatına, *Nevruziye* denen tarzda pek çok şair eser verilmiştir. Kadı Burhaneddin Ahmed'den Ali Şir Nevâî'ye, Nefî'den Mahdum Kulu'na kadar bu tarzda şiirlerine rastlanmaktadır. Kutlamaların doğal akışına uygun olarak terennüm edilen musikinin makamı da bu adla anılır. Uygurlar, belli bir kutlama alanında toplanarak, Nevruz Geldi, Hoş Geldi, Nevruz Güli, Nevruz Göklemi gibi konularda kaside ve gazel gibi şiirler, maniler, koşuklar okur, âşıklar atışmalar yaparlardı. Uygur nazımının önemli bir unsurunu teşkil eden Nevruz Koşakları bunun sonucunda ortaya çıkmıştır.

Eski Çin kaynaklarından başlamak üzere, birçok eserde Nevruz geleneğine ait anlatılara rastlamaktayız. Türk klasikleri arasında önemli bir yere sahip olan Kutadgu Bilig'de Nevruzun gelişi, "*Doğudan bahar rüzgârı, dünyayı cennet gibi süslemek üzere geldi. Böylece beyaz kış giderek toprak misk ile dolup dünya kendini süsleyerek bezenmek için eziyetli kışı sürüp götürdü. Kurumuş ağaçlar yeşillendi ve tabiat mor, al, yeşil ve kırmızı renklerle süslendi*" şeklinde ele alınmaktadır. Divan-ı Lügati't-Türk'te ise, baharın gelişi (Nevruz), yeryüzüne ipek kumaşın serilmesi, havanın ısınarak yeryüzünü çiçeklerin süslediği şeklinde ele alınmaktadır. Kaşgarlı bu bilgilerin dışında, Türklerin yılın mevsimlerini adlandırırken bunu dörde ayırdığını, Nevruz'u (yeni gün) ilkbahara karşılık olarak kullandığını belirtir. Nizâmü'l Müлк'ün Siyasetname'sinde, baharın gelişi (Nevruz) yılbaşı olarak kabul edilip kutlamaların bir gelenek halinde yapıldığına dair bilgiler yer almaktadır.

Kadı Burhaneddin Ahmed, söz sahibi olduğu yönetim sahasında Nevruz'un yeni yılın başlangıcı ve baharın gelişinin müjdesi olarak kutlanmasına öncülük eder. Osmanlılarda Sultan I. Ahmed, Nevruzun baharın gelişi, doğanın uyanışı, her türlü güzelliklerin sergilendiği, insanların da bu güzelliklerden olumlu yönde etkilendiğini dile getirir. Fuzulî, Nevruzla gönül arasında bağ kurarak gülün açılması ile gönlün açılması arasında ilgi kurar.

*Her gün açar gönlümü zevk-i visalden yenleden
Gerçi güller açmağa her yılda bir Nevruz olur.*

Nefî, IV. Murad'a sunduğu Nevruziyede baharın gelişiyile meydana gelen değişimleri ele alır.

*Erişdi bahâr oldu yine hemdem-i nevrüz
Şâd etse nola dilleri câm-ı Cem- i nevrüz
Gül gibi cihân oldu yine hurrem ü handân
Gör neyledi feyz-i eser-i makdem-i nevrüz
Yılda bir olur bu dem-i ferhunde acep mi
Olmazsa her eyyâmnda ger âlem-i nevrüz
Rind isen eğer ko heves-i bâğ-ı behiştî
Cennet mi değil bezmgeh-i hurrem-i nevrüz
Nef'î yaraşır bu gazele eylese taksîm
Bülbül gibi bir mutrib-i mu'ciz-dem-i nevrüz
Bezm-i şehe bu nazm ile olsan güher-efşân
Gûyâ ki gülistâna düşer şebnem-i nevrüz
Ârâyiş için bezmini Sultân Murâd'ın
Erişdi bahâr oldu yine hemdem-i nevrüz*

Divan şiirinin önde gelen isimlerinden Nedim, bir gazelinde Nevruz ve baharın gelişine atıfta bulunur. “Erişti nevbahar ayyamı açıldı gül ü gülşen” mısraıyla baharın gelişi ile ilgili değişimi anlatır.

Azerbaycan'ın ve Türk Dünyası'nın önde gelen şairlerinden Şehriyar, Nevruz kutlamalarında yapılan uygulamaları şöyle anlatır:

Yumurtanı göyçük güllü boyardık,

Çakuşdırıp sınanların soyardık,

Oynamaktan birce meğer doyardık,

Eli mene yaşıl âşık vererdi,

İrza mene Nevruz güllü dererdi.

Türkmen şairi Mahdumkulu Nevruzunu tazelenme, can bulma ve hayatın yeni başlangıcı olarak görür.

Gelse nevrûz âleme, renk kılar cihân peydâ

Ebrler âvâz urup, dağ kular duman peydâ,

Bî-cânlar câna gelip, açarlar dehân peydâ,

Göğarmedik giyâlar göğeriş revân peydâ,

Din adamlarımızdan Şeyhülislam Yahya Efendi, şiirlerinde tabiata özel bir önem atfetmiş, şiirlerinde tabiat meydanına gelen değişimleri, bu değişimler içerisinde baharı, kışı, sonbaharı ve özellikle Nevruzunu konu edinen şiirler kaleme aldığı görülmektedir. Nevruz, aynı zamanda bir musiki makamı olarak kültürümüzde yedi yüzyıldan fazla bir maziye sahip olduğunu da biliyoruz. Bu makam ilk defa Urmiyeli Safiyuddîn Abdu'l-mü'mîn Urmevî (1224–1294) tarafından kullanılmıştır.

Halk Anlatıları: Geçmişle Geleceğin Kesiştiği Eşik

Türk boylarının destan ve efsanelerinde bahar temasının özel bir yere sahip olduğu görülür. Yukarıda değindiğimiz Ergenekon Destanı, Nevruz'a mitolojik bir anlam yükleyerek *Türk'ün yeniden doğuşunu* sembolize eder. Bu nedenle özellikle 20. yüzyılda Türk Dünyası'nın farklı yerlerinde Nevruz kutlamalarında Ergenekon anlatısı canlandırılmıştır. Örneğin, 1918 yılında Konya'da yapılan bir Nevruz töreni Ergenekon Bayramı adıyla düzenlenmiş ve demir dövme, örs ve çekiç ritüeliyle Ergenekon'dan çıkış temsili olarak kutlanmıştır. Modern dönemde de Nevruz etkinliklerinde demir dövme gösterileri, temsili Ergenekon canlandırmaları sıkça yer alır. Bu, Nevruz'un Türk tarihiyle bağlantısını vurgulayan sembolik bir pratiktir.

Türk coğrafyasının pek çok yerinde baharın gelişiyle ilgili yerel efsaneler de anlatılır. Mesela Türkistan'da bazı halk hikâyeleri Nevruz sabahı doğadaki tüm hayvanların dile gelip Hz. Süleyman'a şükrettiği gibi motifler içerir. Anadolu'da Nevruz sabahı güneşin farklı doğduğuna, hatta güneşin üç defa oynadığına dair yaygın bir inanış vardır (halk arasında Nevruzda güneş tepelerden üçe atlar denir). Kimi Anadolu efsanelerinde Hızır ile İlyas peygamberlerin buldukları *Hidrellez* günü ile Nevruz karıştırılarak, baharın başlangıcında Hızır'ın yeryüzüne uğrayıp bolluk dağıttığı anlatılır. Azerbaycan masallarında Nevruz'un gelişi, kar ile savaşı bahar kızının zaferi şeklinde kişileştirilir.

Kazakistan'da Nevruz ile ilgili halk anlatıları genellikle baharın gelişi, doğanın uyanışı ve iyilik ile kötülüğün mücadelesi temalarını işler; örneğin, "Kış ve Bahar Mücadelesi" adlı efsanede, Kışın soğuk ve karanlık gücü ile Bahar'ın bereket ve aydınlık getiren gücü karşı karşıya gelir, halk anlatısında Bahar'ın zaferiyle doğa yeniden canlanır, nehirler akmaya başlar ve tarlalar bereketle dolar; bu öykü, Kazak köylerinde sözlü olarak nesilden nesile aktarılır, çocuklara doğa döngüsünü öğretir ve Nevruz kutlamalarında yapılan müzik ve dans gibi ritüellerle somut bir kültürel deneyime dönüştürülür.

Kış ve Bahar Mücadelesi: Kış ve Bahar karakterleri arasında geçen bir mücadele anlatılır; Bahar'ın zaferiyle doğa uyanır, nehirler akar, tarlalar bereketlenir ve halk kutlamalarla baharı selamlar. Örnek anlatı: "Kış, soğuk nefesiyle köyleri kapladı. İnsanlar üşüyordu ve tarlalar kar altında gizlenmişti. Bahar geldiğinde, Kışla mücadele etti; karlar eridi, nehirler coştı ve tarlalar yeşerdi. Halk sevinçle dans edip şarkılar söyleyerek Bahar'ı kutladı. Bugün, her yıl Nevruz'da baharın gelişi müzik ve dansla anılır."

Altın Güneş ve Kar Tanesi: Efsaneye göre Güneş, dünyayı ısıtmak için kar tanesiyle yarışır; kar tanesi direnir, ancak sonunda Güneş kazanır ve karlar erir. Bu öykü, baharın gelişini ve doğanın yeniden canlanmasını simgeler.

Baharın Altın Tavuğu: Köylüler baharın gelişini altın tavuğun ortaya çıkmasıyla öğrenirler. Tavuk, toprağa konduğunda bitkiler büyür ve hayvanlar canlanır. Bu anlatı, bereket ve yenilenmeyi vurgular. Örnek: “Köyün ortasına bir altın tavuk konduğunda, toprak uyanıyor, bitkiler büyüyor ve hayvanlar canlanıyordu. Halk, tavuk etrafında toplanıp şarkılar söyledi, dans etti ve yeni yılın bereketini kutladı. Her Nevruz, bu efsane hatırlanarak kutlanır.”

Yedi Çeşit Yemek ve Ruhu: Nevruz sofrasında yedi çeşit yiyecek hazırlar, her yiyeceğin ruhu olduğuna inanılır; halk anlatısına göre bu yiyecekler doğayı ve insanları koruyan ruhları çağırır ve toplumsal birliği pekiştirir. Örnek: “Yedi çeşit yiyecek, Nevruz sofrasına konulurdu. Her birinin ruhu vardı ve bu ruhlar, toprağı, hayvanları ve insanları korurdu. Aileler sofranın etrafında şarkılar söyleyip dans ederek hem doğayı hem de toplumsal birliği kutlardı.”

Bütün bu anlatılar, Nevruz’un halkın zihninde sadece bir takvim olayı değil, *kutsal bir zaman dilimi* olarak yer ettiğini gösterir. Baharla birlikte kötü güçlerin yenildiği, iyiliğin, bereketin ve umudun galip geldiği inancı, sözlü kültüre masal, destan ve efsane formunda yansımıştır. Bu sayede Nevruz nesiller boyu anlatılagelen bir kültürel öge haline gelmiştir. Sonuçta Nevruz hakkındaki etnografik izler ve halk hikâyeleri, Türk milletinin tabiat döngüsüne, hayata ve yeniden doğuşa atfettiği derin anlamları yansıtmaktadır. Bayram geleneklerine sinmiş bu kadim motifler, ortak Türk kültürünün zenginliklerini gözler önüne serer.

Türk inanç sisteminde Nevruz, doğaüstü güçlerin ve ata ruhlarının dünyayı ziyaret ettiğine inanılan mistik bir eşiktir. Doğanın uyanışını temsil eden yeşil cübbeli Hızır Baba (Kazaklarda Kızır Ata, Özbeklerde Baba Nevruz) inancı çok güçlüdür. Kazak inancına göre Kızır Ata, Nevruz gecesi saat 3 gibi yeryüzüne iner; onun nazarı buza değse buzu, taşa değse taşı eritir ve baharı başlatır. O gece evler pırıl pırıl temizlenir, buğday ambarlarının, kilerlerin ve çeyiz sandıklarının ağızı, Hızır’ın bereketi dolsun inancıyla açık bırakılır. Hazırlanan bir taş su, havlu ve ayna Hızır’ın abdest alıp silinmesi için odaya bırakılır.

Aynı zamanda kadim Atalar Kültü (Ongun) inancının devamı olarak Nevruz sabahı veya arifesinde Kabir Üstü Törenleri (Ölüler Bayramı) düzenlenir. Azerbaycan'da ve Doğu Anadolu'da (Kars, Iğdır) halk sabah erkenden mezarlıklara giderek ölülerin ruhu için Fatihalar okur, mezar taşlarını onarır ve hazırladıkları helva, pilav gibi yiyecekleri mezarlıkta fakirlere ve çocuklara dağıtırlar. O yıl içinde vefat etmiş yakınları olan ailelere Kara Bayram veya İlk Bayram ziyareti yapılarak başsağlığı dilenir. Bu ritüel, geçmiş (atalar) ile gelecek (yeniden doğuş) arasındaki toplumsal bağın güvencesidir.

Ortak Mirasın Geleceğe Yürüyüşü

Nevruz Bayramı, tarihi derinliği, kültürel zenginliği ve coğrafi yaygınlığıyla Türk Dünyası için eşsiz bir ortak değerdir. Bu kısa çalışmada görüldüğü üzere, Türk Devletleri Teşkilatı üyesi her ülke Nevruz geleneğini kendi özgün motifleriyle yaşatırken, özünde hep aynı bahar coşkusunu ve birlik mesajını paylaşmaktadır. Nevruz'un Hunlardan günümüze uzanan tarihi sürekliliği, ateşten suya, yemekten oyuna dek pek çok ortak ritüel, müziğin ve destanların dilindeki kardeşlik ezgileri bunun kanıtıdır. Osmanlı'dan modern dönemlere resmî kutlamaların dönüşümü ise Nevruz'un değişen siyasi şartlara nasıl uyum sağladığını ve yeniden yorumlanabildiğini göstermektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde Cumhurbaşkanımızın vizyonunda ise Nevruz, yalnızca bir mevsim festivali olmanın ötesine geçmiş, *ortak Türk kimliğinin sembolik taşıyıcısı* haline gelmiştir. Ortak bayram ilanı gibi girişimler ve liderlerin vizyoner söylemleri Nevruz'u adeta kültürel bir diplomasi aracı konumuna yükseltmiştir. Bugün Türk Dünyası'nda Nevruz; bir yandan doğal döngünün kutlanması, geçmişin mirasının onurlandırılması, geleneklerin genç kuşaklara aktarılması için bir vesile, öte yandan halkları ve devletleri aynı duyguda buluşturan bir birlik meşalesidir. Sonuç olarak, Nevruz'un tarihi ve kültürel yönleri incelendiğinde şu hususlar belirginleşmektedir:

Kadim Ortak Miras: Nevruz, Türk topluluklarının İslam öncesi inançlarından başlayıp günümüze kadar özünü koruyarak gelmiş bir bayramdır; adı değişse de (Yeni Gün, Sultan Nevruz, Ergenekon, vs.) özü bütün Türk ellerinde aynıdır.

Ortak Ritüeller: Ateş üzerinden atlamak, suyla arınmak, bahar temizliği yapmak, yeşil filiz yetiştirmek, özel yemekler pişirmek ve bayram ziyaretleri gibi ritüeller Türk Dünyası'nda hemen her ülkede Nevruz'un ortak paydasıdır. Bu da ortak bir kültürel genetik koda işaret eder.

Müzik ve Folklor: Nevruz, müzik kültürüyle birlikte anılır. Kopuzdan dombıraya, sazdan karnaya kadar geleneksel çalgılarla çalınan Nevruz ezgileri ve halk oyunları, ortak bir neşe dili oluşturur. Destanlar (Manas vb.) ve halk hikâyeleri bu vesileyle tazelenir. Nevruz, halk müziği, çalgılar ve destanlar aracılığıyla kuşaklar arası kültürel aktarımı destekleyen bir mecradır. Kopuz, dombıra, saz ve karnay gibi geleneksel enstrümanlarla icra edilen ezgiler, sadece bayram coşkusu artırmakla kalmaz, aynı zamanda ortak tarihsel hafızanın canlı tutulmasına katkı sağlar.

Resmî Ortak Bayram: Osmanlı arşivlerinden çağdaş Türk devletlerinin kararlarına dek Nevruz, resmî kültür politikalarının da bir parçası olmuştur. Bugün bağımsız Türk devletlerinin hepsinde resmî tatil olarak kabulü ve TDT bünyesinde ortak kutlama kararı, bu geleneğin devletlerce de sahiplendiğini kanıtlamaktadır.

Birleştirici Sembol: Günümüz liderlerinin vurguladığı gibi Nevruz, ayrılıkları değil ortak değerleri öne çıkaran bir bayramdır. *Nevruz, barış ve kardeşliğin altının çizildiği bir gündür* ifadesiyle dile getirilen ruh, Türk Dünyası'nın geleceğe birlikte yürüme idealine hizmet etmektedir.

*Türkistan'dan Balkanlara kadar
geniş bir coğrafyada coşkuyla kutlanan,
baharın müjdecisi Nevruz'un, sahip olduğumuz değerlerin,
zenginliklerin hatırlanmasına, korunmasına ve
yeni nesillere aktarılmasına
vesile olmasını temenni ediyorum.*

Recep Tayyip Erdoğan

Türkiye Cumhurbaşkanı